

H.Dröge

No. 3.54

MELKKOEIEN - 1975

Resultaten in verleden en naaste toekomst

L26
2.54 c

Februari 1975

Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Landbouw

355099

Overzicht van uitgebrachte verwante publikaties

No. 3.21	Inkomenspositie en bestaansmogelijkheden van weidebedrijven Drs. L.B. van der Giessen Maart 1971	f 6,50
No. 3.23	Melkkoeien - 1971. Resultaten op melkvee- houderijbedrijven in verleden en naaste toekomst J. Hoornweg Mei 1971	Uitverkocht
No. 3.24	Het melkveehouderijbedrijf in beweging September 1971	Uitverkocht
No. 3.45	Uitkomsten van moderne eenmansbedrijven met melkvee Resultaten van studiebedrijven over 1968/'69 t/m 1971/'72 K. Klaassens Januari 1974	f 6,50
No. 3.47	De concurrentiekracht van de traditionele grupstal Drs. L.B. van der Giessen Januari 1974	f 8,00
No. 3.49	De melkveehouderij op nieuwe wegen Een bundel artikelen en lezingen over de ont- wikkeling van het moderne melkveehouderij- bedrijf Augustus 1974	f13,00
No. 3.50	Bedrijfsuitkomsten in de landbouw Boekjaren 1969/'70 t/m 1972/'73 September 1974	f14,00
No. 3.51	De financiële positie van landbouwbedrijven in het boekjaar 1972/'73 Drs. S. Aukema September 1974	f15,00

Inhoud

Blz.

WOORD VOORAF 7

HOOFDSTUK I	DE UITGANGSPUNTEN VOOR DE BEREKENINGEN	9
§ 1.	De keuze van de onderzochte bedrijven	9
§ 2.	De bedrijfsomvang van de onderzochte bedrijven	9
§ 3.	De bedrijfstypering	10
§ 4.	De waardering van bepaalde kostenbestanddelen	10
a.	Arbeid van ondernemer en gezinsleden	10
b.	Bedrijfsleiding	11
c.	Grond en gebouwen	12
d.	Rente	12
e.	Intern verkeer	12

HOOFDSTUK II	DE ONTWIKKELING VAN KOSTEN EN OPBRENGSTEN - VOORCALCULATIE 1975/'76	13
§ 1.	De documentatiebasis	13
§ 2.	Enkele technische gegevens van de bedrijven	14
§ 3.	De kosten	16
a.	Arbeidskosten	16
b.	Beloning bedrijfsleiding	19
c.	Werktuigkosten	19
d.	Kosten werk door derden	20
e.	Veevoederkosten	20
f.	Meststoffenkosten	23
g.	Pacht en onderhoud gebouwen	26
h.	Overige kosten	27
§ 4.	De opbrengsten	28
a.	Rundveehouderij	28
b.	Overige opbrengsten	31
§ 5.	De resultaten	32
a.	Samenvatting kosten en opbrengsten van het gehele bedrijf - Voorcalculatie 1975/'76	32
b.	Invloed van prijswijzigingen op de arbeidsopbrengst van de ondernemer - Voorcalculatie 1975/'76	34
c.	Ontwikkeling in prijzen en produktiviteit t.o.v. het voorgaande jaar - Voorcalculatie 1975/'76	35
d.	Verschillen in kosten van grond en gebouwen tussen eigenaarsbedrijven en pachtbedrijven - Voorcalculatie 1975/'76	38

INHOUD (vervolg)

	Blz.
HOOFDSTUK III DE RESULTATEN IN DE AFGELOPEN JAREN	39
§ 1. De ontwikkeling van de arbeidsopbrengst vanaf 1968/'69	39
a. Arbeidsopbrengst van de ondernemer per bedrijf	39
b. Spreiding in de arbeidsopbrengst van de ondernemer	40
c. Arbeidsopbrengst van de ondernemer per gewerkt uur	41
§ 2. De ontwikkeling van de resultaten in de melkveehouderij vanaf 1968/'69	43
§ 3. De ontwikkeling in prijzen en produktiviteit vanaf 1968/'69	45
a. Prijswijzigingen van opbrengsten en kosten	45
b. Produktiviteitswijzigingen	46
c. Wijzigingen in de opbrengsten/kosten-verhouding	47
BIJLAGEN	
1. De indeling van Nederland in gebieden	50
2. Financiële resultaten volgens de bedrijfsboekhoudingen in de afgelopen jaren	52
3. Produktiekosten van de melk volgens de bedrijfsboekhoudingen in de afgelopen jaren	59

LIJST VAN TABELLEN

Blz.

Tabel

1. Gebiedsindeling	14
2. Aard en omvang van de bedrijven. Voorcalculatie 1975/'76	15
3. Gewerkte arbeidsuren in procenten van normuren	16
4. Gewerkte arbeidsuren per SBE en loonkosten per gewerkt uur	17
5. Arbeidsverbruik en arbeidskosten. Voorcalculatie 1975/'76	18
6. Werktuigkosten in gld. per ha cultuurgrond	19
7. Werk door derden in gld. per ha cultuurgrond	20
8. Oppervlakte ruwvoederwinning per bedrijf	21
9. Voederkosten rundveehouderij per melkkoe	22
10. Kunstmeststoffenverbruik in kg zuiver per ha	24
11. Prijzen van kunstmeststoffen in ct. per kg zuiver	25
12. Pacht en onderhoud bedrijfsgebouwen in gld. per ha cultuurgrond	26
13. Overige kosten in gld. per ha cultuurgrond	27
14. Specificatie overige kosten in gld. per ha cultuurgrond. Voorcalculatie 1975/'76	28
15. Melkopbrengsten per melkkoe	29
16. Vee prijzen per stuk bij verkoop en omzet en aanwas per melkkoe	30
17. Financiële resultaten per bedrijf (pachtbasis). Voorcalculatie 1975/'76	33
18. Invloed in gld. van 1% prijswijziging op de arbeidsopbrengst van de ondernemer. Voorcalculatie 1975/'76	34
19. Prijswijzigingen. Voorcalculatie 1975/'76 (in % van het voorgaande jaar)	36
20. Produktiviteitswijzigingen. Voorcalculatie 1975/'76 (hoeveelheid kosten per eenheid produkt in % van het voorgaande jaar)	37
21. Arbeidsopbrengst van de ondernemer in gld. per bedrijf in de afgelopen jaren	40
22. Procentuele verdeling van de bedrijven naar afwijkingen t.o.v. de gemiddelde arbeidsopbrengst van de ondernemer	41
23. Gewerkte uren van de ondernemer en de arbeidsopbrengst per uur van de ondernemer in de afgelopen jaren	42
24. Kosten en opbrengsten in gld. per 100 kg melk in de afgelopen jaren	44
25. Ontwikkeling in prijzen van opbrengsten en kosten vanaf 1968/'69 (in % van het voorgaande jaar)	46
26. Ontwikkeling van de produktiviteit vanaf 1968/'69 (hoeveelheid kosten per eenheid produkt in % van het voorgaande jaar)	47
27. Ontwikkeling van de opbrengsten/kostenverhouding (in % van het voorgaande jaar)	47

Woord vooraf

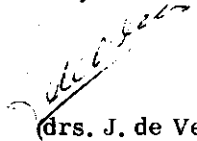
In deze publikatie wordt een beeld gegeven van de bedrijfseconomische ontwikkeling op melkveehouderijbedrijven, zoals die in de afgelopen jaren is geweest en voor de naaste toekomst onder normale produktieomstandigheden kan worden verwacht. Daarbij wordt ingegaan op het verloop van kosten, opbrengsten en bedrijfsresultaat. Voorts is aandacht besteed aan de ontwikkeling van grotere en kleinere bedrijven in de verschillende gebieden.

Ten slotte is ingegaan op de invloed van het prijsverloop van produktiemiddelen en produkten en van de produktiviteit op de bedrijfsuitkomsten.

Deze studie moet worden gezien als een voortzetting van reeds eerder verschenen publikaties in deze reeks (publikatie no. 3.23, Inlichting no. 124). Genoemde reeks is mede bestemd te dienen als grondslag voor de beoordeling van de economische ontwikkeling op melkveehouderijbedrijven in het kader van het gemeenschappelijke markt- en prijsbeleid van de EEG. In december 1974 is ten behoeve van het Ministerie van Landbouw en Visserij en van het Landbouwschap reeds een samenvatting van deze publikatie verschenen in Inlichting No. 147 "De invloed van wijzigingen in prijzen en produktiviteit op de uitkomsten van melkveehouderijbedrijven, voorcalculatie 1975/'76". Ten opzichte van de in deze Inlichting vermelde berekeningen zijn de arbeidskosten en meststoffenkosten aangepast in verband met de in januari 1975 herziene CAO en gestegen stikstofprijzen.

Het onderzoek is verricht door H. Dröge van de Sectie Prognoses, Produktiviteit en Rentabiliteit Landbouw. Dr. ir. L.C. Zachariasse en G. Scheer hebben bijdragen geleverd tot de samenstelling van deze publikatie.

De Adjunct-Directeur,

(drs. J. de Veer)

Den Haag, februari 1975

HOOFDSTUK I

De uitgangspunten voor de berekeningen

§ 1. De keuze van de onderzochte bedrijven

De berekeningen zijn gebaseerd op boekhoudkundige gegevens over de boekjaren 1968/'69 t/m 1973/'74 van landbouwbedrijven waar rundveehouderij de belangrijkste produktierichting is. Het zijn alle bedrijven, die behoren tot de volgens toeval bepaalde landelijke steekproef van landbouwbedrijven waarop het LEI een boekhouding bijhoudt. Deze bedrijven zijn bij het LEI in administratie ten behoeve van een inzicht in de economische ontwikkeling van de Nederlandse landbouwbedrijven van naar bedrijfstype, grootteklasse en ligging onderscheiden groepen daarvan. De bedrijven dienen voor het eigen onderzoek van het LEI. Tevens worden de boekhoudkundige gegevens van het grootste deel van deze bedrijven aan de EEG verstrekt ten behoeve van het zogenaamde informatienet.

Een uiteenzetting van het toegepaste systeem van bedrijfskeuze is opgenomen in publikatie no. 3.50 "Bedrijfsuitkomsten in de Landbouw, boekjaren 1969/'70 t/m 1972/'73".

In deze studie is gestreefd naar een representatief gemiddeld beeld van de economische ontwikkeling op de bedrijven met melkveehouderij in Nederland. Er zijn daarom uitsluitend gegevens verwerkt van de middels een steekproef gekozen bedrijven en geen gegevens van de zogenaamde studiebedrijven die in administratie zijn ten behoeve van het onderzoek naar moderne bedrijfsontwikkelingen. Voor andere mede op deze bedrijven gebaseerde resultaten van economisch onderzoek in de melkveehouderij wordt verwezen naar de aan het begin vermelde lijst van verwante publikaties. Over de economische ontwikkeling van akkerbouwbedrijven zal in een afzonderlijke publikatie verslag worden gedaan.

§ 2. De bedrijfsomvang van de onderzochte bedrijven

De beschikbare bedrijven zijn ingedeeld in grotere en kleinere bedrijven. Als criterium voor deze indeling is gebruik gemaakt van standaardbedrijfseenheden (SBE). Deze SBE zijn verhoudingsgetallen die een maatstaf vormen voor de omvang van een produktietak of van een geheel bedrijf op basis van onder genormaliseerde omstandigheden benodigde inzet van factorkosten (arbeid, grond en kapitaal) bij een efficiënte produktieomvang.

De grotere bedrijven hebben een bedrijfsomvang uitgedrukt in SBE welke uitgaat boven een jaarlijks opschuivende grens. Deze grens komt bij benadering overeen met een gemiddelde produktieomvang per man, die bij een doelmatige bedrijfsomvang wordt gerealiseerd.

In de afgelopen jaren is als grens tussen grotere en kleinere bedrijven het volgende aantal SBE gehanteerd:

1968/'69	90 SBE
1969/'70	93 SBE
1970/'71	98 SBE
1971/'72	103 SBE
1972/'73	108 SBE
1973/'74	113 SBE

Ter oriëntering zij vermeld dat in 1973/'74 113 SBE overeenkomt met een melkveehouderijbedrijf van 30 melkkoeien en 18 ha cultuurground. Voor een globale benadering kan men ervan uitgaan dat een melkoe met aanhang te zamen met de bijbehorende oppervlakte grasland en voedergewassen bij de gemiddelde bedrijfsvoering overeenkomt met bijna 4 SBE. Een specificatie van het aantal SBE per gewas en per diersoort is o.a. opgenomen in de LEI-publikatie "Landbouwcijfers 1974".

§ 3. De bedrijfstypering

De berekeningen zijn opgesteld voor bedrijven met melkveehouderij. Hieronder vallen weidebedrijven en gemengde bedrijven met overwegend rundveehouderij. Ook voor de bedrijfstypering is gebruik gemaakt van de SBE. Per bedrijf is een procentuele verdeling berekend voor de omvang van de bedrijfsonderdelen, waarbij onderscheid is gemaakt in akkerbouw, melkveehouderij, intensieve veehouderij (varkens, pluimvee, mestkalveren) en tuinbouw.

In deze publikatie zijn uitsluitend opgenomen weidebedrijven (bedrijven met meer dan 80% rundvee) en gemengde bedrijven met overwegend rundvee (bedrijven met 40 - 80% rundvee). De gemengde bedrijven met overwegend rundvee zijn kortheidshalve verder in de tekst aangeduid met "gemengde bedrijven".

Er is bij de bedrijfstypering geen rekening gehouden met de grondsoort waarop de bedrijven zijn gelegen. Bij de groepsindeling in hoofdstuk II, paragraaf 1 zijn de op zandgrond gelegen bedrijven in aparte groepen opgenomen.

§ 4. De waardering van bepaalde kostenbestanddelen

a. Arbeid van ondernemer en gezinsleden

De gewerkte uren van de ondernemer en van gezinsleden zijn in rekening gebracht tegen het geldende CAO-uurloon van een vaste vakarbeider op veehouderijbedrijven vermeerderd met diplomatoeslagen en sociale lasten die ten laste van de werkgever komen.

In deze arbeidskosten zijn dus zowel de premies voor verplichte verzekeringen begrepen, die op het loon van werknemers worden ingehouden als de premies die ten laste van de werkgever komen.

De in rekening gebrachte vergoeding is dus niet vergelijkbaar met het

brutoloon van werknemers (voor aftrek van ingehouden premies en loonbelasting) of met het per saldo uitgekeerde loon.

De opbouw van de loonpost voor de ondernemer is uitgaande van de voor 1975/'76 gemiddeld in rekening gebrachte uren handenarbeid (3 125 uur) globaal als volgt:

Brutoloon op basis CAO	f 33 100,-	79%
Sociale lasten voor rekening werkgever	<u>f 8 900,-</u>	<u>21%</u>
Totaal arbeidskosten	f 42 000,-	100%
Waarvan te betalen:		
1. Premies volksverzekeringen (AOW, AWW, AWBZ, AKW)	f 5 400,-	13%
2. Overige premies voor verzekering van inkomensuitkeringen (Bedrijfspensioenfonds, ZW, WAO, WW)	f 6 100,-	15%
3. Verzekering van ziektekosten (Ziekenfonds)	<u>f 3 000,-</u>	<u>7%</u>
Saldo	f 27 500,-	65%
4. Inkomensherverdeling (Kinderbijslag loontrekkenden)	<u>f 1 200,-</u>	<u>3%</u>
Netto-loon (voor aftrek van inkomsten- belasting)	f 26 300,-	62%

Laten we de premie voor kinderbijslag loontrekkenden buiten beschouwing omdat hier uitkeringen van kinderbijslag voor het eerste en tweede kind tegenover staan, dan resteert na aftrek van de diverse premies dus ca. 65% van de arbeidskosten. Om tot het besteedbaar loon te komen moet hierop nog de verschuldigde inkomstenbelasting in mindering worden gebracht.

Voor de premies van volksverzekeringen worden ook zelfstandigen op basis van hun inkomen aangeslagen. Tegenover de premie voor het ziekenfonds staan voorts voor de zelfstandige de premies van particuliere ziektekosten verzekering en de voor eigen rekening komende uitgaven voor geneeskundige hulp, geneesmiddelen en verpleging in ziekenhuizen.

De overige premies voor uitgestelde inkomensverwerving, waarvan tijdstip en duur afhankelijk van persoonlijke omstandigheden variëren, zijn te beschouwen als gedwongen besparingen van werknemers. Agrarische ondernemers treffen hiervoor in het algemeen in veel mindere mate afzonderlijke voorzieningen. Daarentegen worden de besparingen van agrarische ondernemers in het algemeen voor een belangrijk deel in het eigen bedrijf vastgelegd. Deze besparingen moeten echter mede dienen ter dekking van dezelfde voorzieningen, die voor werknemers worden gedekt uit genoemde premies.

b. Bedrijfsleiding

In de berekende arbeidskosten van de ondernemer is nog geen beloning begrepen voor bedrijfsleiding.

Bij de vaststelling van de produktiekosten van de melk is deze beloning voor bedrijfsleiding afzonderlijk in rekening gebracht. De beloning wordt elk jaar aangepast aan de ontwikkeling van de kosten van arbeid, grond en kapitaal op de bedrijven.

c. Grond en gebouwen

X De bedrijfsresultaten zijn berekend op pachtbasis. De kosten van grond en gebouwen op eigendomsbasis zijn echter belangrijk hoger. Van bedrijven met grond en gebouwen in eigendom zijn evenwel onvoldoende waarnemingen per gebied beschikbaar om betrouwbare berekeningen te kunnen opstellen. In 1972/'73 bedroeg het verschil in kosten van grond en gebouwen tussen pachtbedrijven en eigenaarsbedrijven gemiddeld op de grotere weidebedrijven 255 gld. per ha. Op de gemengde bedrijven met overwegend rundvee bedroeg dit verschil gemiddeld 282 gld. per ha. Voor een nadere toelichting op deze verschillen wordt verwezen naar LEI-publikatie no. 3,50 "Bedrijfsuitkomsten in de landbouw 1969/'70 - 1972/'73" en Inlichting No. 140 "Toelichting op de voorlopige bedrijfsuitkomsten in de landbouw 1973/'74". Voor een benadering van deze verschillen op pachtbasis en eigendomsbasis bij de berekening van de voorcalculatie 1975/'76 wordt verwezen naar hoofdstuk II, paragraaf 5d.

d. Rente

Over het geïnvesteerde vermogen (excl. grond en gebouwen) wordt een gemiddelde rente in rekening gebracht op basis van de samenstelling van het vermogen. Op deze rente wordt een aftrek toegepast voor de hierin begrepen vergoeding voor geldontwaarding. Omdat rente en afschrijvingen elk jaar worden berekend op basis van de in dat jaar geldende prijs (c.q. nieuwwaarde) worden de kosten regelmatig aangepast aan de prijsstijging van de diverse duurzame produktiemiddelen. Aangezien op deze wijze reeds rekening is gehouden met de waardevermindering van het geld wordt, om dubbeltellingen te voorkomen, de rentevoet gecorrigeerd voor de hierin begrepen vergoeding voor geldontwaarding. In 1973/'74 bedroeg de in rekening gebrachte rentevoet 7,5%.

e. Intern verkeer

De aanwending van de marktbaar producten in het eigen bedrijf is zowel onder de kosten als onder de opbrengsten tot uitdrukking gebracht. De waardering is gebaseerd op de marktprijs.

HOOFDSTUK II

De ontwikkeling van kosten en opbrengsten - voorcalculatie 1975/'76

§ 1. De documentatiebasis

De documentatie voor de berekeningen is ontleend aan de bedrijfsboekhoudingen over een reeks van achterliggende jaren (nacalculaties). Het zijn de werkelijke bedrijfsresultaten in deze boekjaren (mei t/m april). In bijlage 2 is een overzicht gegeven van de bedrijfsresultaten over de periode 1968/'69 t/m 1973/'74. De uitkomsten van 1973/'74 moeten echter als voorlopig worden beschouwd omdat nog niet van alle bedrijven een uitgewerkte boekhouding beschikbaar was. Voor 1974/'75 is bovendien een raming opgesteld die gedeeltelijk gebaseerd is op statistische gegevens t.a.v. het prijsverloop.

De onderzochte bedrijven zijn met behulp van een landelijke steekproef gekozen. Uit deze steekproef zijn op grond van geografische ligging groepen bedrijven samengesteld die een bepaald gebied vertegenwoordigen. Indien het aantal bedrijven te gering was zijn ook weer steekproefsgewijze aanvullende bedrijven gekozen om een voldoende betrouwbaar beeld van een gebied te kunnen geven. Tabel 1 geeft een overzicht van de aldus samengestelde groepen van bedrijven.

Zoals in hoofdstuk I is uiteengezet zijn voorts de bedrijven op basis van de SBE ingedeeld in groepen grotere- en kleinere bedrijven. Evenals in voorgaande publikaties in deze reeks is in de volgende paragrafen voor de grotere bedrijven de ontwikkeling weergegeven van kosten en opbrengsten volgens de nacalculaties en de mede hierop gebaseerde voor 1975/'76 verwachte ontwikkeling onder normale produktieomstandigheden. Voor deze voorcalculatie 1975/'76 is uitgegaan van bedrijven met een produktieomvang in SBE van ten minste de minimumgrens voor grotere bedrijven (113 SBE in 1973/'74) en ten hoogste het drievoudige van deze grens (339 SBE in 1973/'74).

Het aantal groepen grotere bedrijven is t.o.v. de voorgaande publikatie verminderd van zes tot vier. Het Noordelijk kleiweidegebied is namelijk samengevoegd met het Noordelijk veenweidegebied en de gemengde bedrijven met overwegend rundvee in het Noord-, Oost en Centraal zandgebied met die in het Zuidelijk zandgebied. Bovendien is de groep grotere weidebedrijven in het Noordelijk zandgebied samengevoegd met een groep grotere weidebedrijven in het Oost-, Centraal en Zuidelijk zandgebied, waarvan voorheen geen berekeningen zijn opgesteld.

Het aantal waarnemingen per gebied van de verschillende groepen bedrijven is opgenomen in bijlage 2.

Tabel 1. Gebiedsindeling

Gebiedsaanduiding	Gebiedsnr. (Zie bijlage 1)	Gebiedsomschrijving
Grotere bedrijven:		
Noordelijk klei- en veen-weidegebied	1, 2, 3	Kleigebieden in Groningen, Friesland, Noordholland en IJsselmeerpolders. Veengebieden in Friesland en Overijssel
Westelijk weidegebied	4	Weidegebieden in Noordholland (zuid), Utrecht en Zuidholland
Weidebedrijven in de zandgebieden	6 t/m 10, 12	Zandgebieden in Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Utrecht, Noordbrabant en Limburg
Gemengde bedrijven met overwegend rundvee in de zandgebieden	6 t/m 10, 12	Idem
Kleinere bedrijven:		
Weidebedrijven	1 t/m 10, 12	Alle klei-, veen- en zandgebieden
Gemengde bedrijven met overwegend rundvee	6 t/m 10, 12	Alle zandgebieden

In deze publikatie is ook aandacht besteed aan de kleinere weidebedrijven en aan de kleinere gemengde bedrijven met overwegend rundvee. Van deze groepen bedrijven is namelijk in hoofdstuk III en in bijlage 2 de ontwikkeling gegeven van de resultaten in de afgelopen jaren.

§ 2. Enkele technische gegevens van de bedrijven

De voor de naaste toekomst verwachte kosten en opbrengsten zijn bepaald in samenhang met het verloop van de technische ontwikkeling op de onderzochte bedrijven.

Het arbeidsverbruik is bijvoorbeeld bepaald op grond van de ontwikkeling in de mechanisatie, de ruwvoerwinning, de veebezetting e.d. Op praktisch alle grotere bedrijven wordt machinaal gemolken. Ook het gebruik van ligboxenstallen en diepkoeltanks neemt sterk toe. Verder is er een toeneming van het gebruik van trekkers, oogstwerktuigen en andere specifieke werktuigen. Hiertegenover staat een daling van het aantal werkpaarden.

De oppervlakte grasland en voedergewassen, waarin ook een derde-deel van de oppervlakte vervoederde nagewassen is begrepen nam van

1968/'69 tot 1973/'74 (vijf jaar) gemiddeld op de onderzochte bedrijven toe met ca. 20%. Door de verhoging van de melkveebezetting per hectare grasland en voedergewassen met ca. 20% nam de melkveestapel sterker toe. De uitbreiding van de melkveestapel per bedrijf was op de onderzochte bedrijven gemiddeld ca. 45%.

Het percentage gemaaid grasland nam gemiddeld slechts met 10% toe. In de voederwinning van het grasland vond een verschuiving plaats van hooien naar kuilen.

De toeneming van het totale areaal grasland en voedergewassen in de zandgebieden was voor een belangrijk deel een gevolg van de overschakeling van marktbaar gewassen op snijmafs.

Het aantal SBE per bedrijf, dat een maatstaf vormt voor de totale produktieomvang nam gemiddeld op de grotere bedrijven van 1968/'69 tot 1973/'74 met ca. 40% toe. Deze uitbreiding was op de gemengde-sterker dan op de weidebedrijven. De vergroting van de produktieomvang ging op de weidebedrijven samen met een vergroting van de oppervlakte cultuurgrond; op de gemengde bedrijven echter nauwelijks.

De arbeidsbezetting, gemeten in het aantal volwaardige arbeidskrachten is praktisch gelijk gebleven. Voor de bepaling van het aantal volwaardige arbeidskrachten wordt de volwaardigheid voor de verschillende categorieën werkkrachten vastgesteld in overeenstemming met de hoogte van het CAO-loon. In het Westelijk weidegebied is de produktieomvang (SBE) per volwaardige arbeidskracht lager dan in de andere gebieden.

Ter oriëntering is in tabel 2 een aantal gegevens vermeld over de aard en de omvang van de bedrijven in de voorcalculatie 1975/'76.

Tabel 2. Aard en omvang van de bedrijven - Voorcalculatie 1975/'76

	Nrd. klein- veen- weide- gebied	Weste- lijk weide- gebied	Weide- bedr., zandge- bieden	Gemengde bedrijven, zandge- bieden
Cultuurgrond (ha)	28,-	22,-	23,50	20,-
Grasl. en voedergewassen (ha)	27,75	22,-	23,03	17,52
Marktbaar gewassen (ha)	0,27	-	0,50	2,65
Volwaardige arb.krachten	1,68	1,68	1,54	1,58
Gemaaid opp.grasland (%)	145	94	110	92
Melkkoeien p. ha grasland en voedergewassen	1,77	2,05	1,92	1,92
Jongvee per 100 melkkoeien	0,75	0,56	0,86	0,91
Ligboxenstallen (%)	30	25	50	45
Diepkoeltanks (%)	65	50	90	80
Aantal trekkers	1,7	1,3	1,2	1,2
Produktieomvang in SBE	184	168	177	179
Waarvan rundvee (%)	99	95	94	73
" akkerbouw (%)	1	0	1	8
" veredeling (%)	0	5	5	19
SBE per volw. arbeidskracht	110	100	115	115

§ 3. De kosten

a. Arbeidskosten

Het verloop van de arbeidskosten is in bijlage 2 vermeld. De arbeidskosten omvatten de berekende arbeidskosten voor ondernemer en gezinsleden en de betaalde arbeidskosten voor vreemd personeel, die overigens nog slechts van geringe betekenis zijn. De berekende arbeidskosten zijn gebaseerd op een tweewekelijkse opgave van de gewerkte uren per arbeidskracht die zijn gewaardeerd tegen het geldende loon per gewerkt uur volgens de CAO voor een vaste vakarbeider op veehouderijbedrijven.

Voor het vaststellen van het verloop van het arbeidsverbruik t.b.v. de voorcalculatie is het werkelijk arbeidsverbruik in de afgelopen jaren vergeleken met de normatief bepaalde arbeidsbehoefte: de normuren. Deze normuren zijn vastgesteld in relatie tot de omvang van de verschillende bedrijfsonderdelen en de toegepaste werkmethoden. Naarmate de veestapel groter is en de bedrijven meer gemechaniseerd zijn daalt de normatieve arbeidsbehoefte per eenheid van produktie. Op basis van de samenstelling van het bedrijfsplan en de toegepaste werkmethoden werd over een reeks van jaren de normatieve arbeidsbehoefte gemeten in normuren vastgesteld. Dit aantal normuren is per eenheid van produktie als gevolg van de ontwikkeling in de werkmethoden en de vergroting van de veestapels in de loop van de jaren geleidelijk afgenomen. Voor het gehele bedrijf nam echter het gemiddelde aantal normuren toe. De afnemende efficiency in de toepassing per werkmethode, die ook een aanmerkelijke arbeidsbesparing oplevert. Deze komt tot uitdrukking in het verloop van het werkelijke arbeidsverbruik in verhouding tot het aantal normuren. Hiervan geeft tabel 3 een overzicht.

Tabel 3. Gewerkte arbeidsuren in procenten van normuren

	Nrd. klei- en veenweide- gebied	Westelijk weidege- bied	Weide- bedrijven, zandgeb.	Gemengde bedrijven, zandgeb.
1968/'69	91	104	100	92
1969/'70	91	102	92	90
1970/'71	87	93	88	82
1971/'72	83	93	84	78
1972/'73	80	90	78	74
1973/'74	77	88	75	70
Voorcalculatie				
1975/'76	73,5	85,5	71	67

Het werkelijke arbeidsverbruik per eenheid van produktie is uiteraard voor elk afzonderlijk bedrijf bepaald door de omvang van de arbeidsbezetting en de omvang van het bedrijf, die beide slechts in beperkte mate op korte termijn zijn aan te passen. Een belangrijke wijziging in de verhouding tussen arbeidsbezetting en bedrijfsomvang vereist immers ingrijpende samenhangende aanpassingen in de arbeidsorganisatie, bedrijfsuitrusting en bedrijfsomvang. In dat opzicht vindt er op de melkveehouderijbedrijven echter een snelle ontwikkeling plaats in de vorm van overschakeling op ligboxenstallen, uitbreiding van veestapel, intensiever graslandgebruik, uitbreiding van het areaal voedergewassen en in beperkte mate ook vergroting van de bedrijfsoppervlakte. Deze ontwikkeling is in de voorgaande paragraaf reeds beschreven.

Binnen dit in een fase van snelle ontwikkeling verkerende kader zijn verder het organisatievermogen, de vakbekwaamheid en het arbeidstempo van de ondernemer en zijn medewerkers van groot belang. Behalve de bestaande gebouwsituatie zijn bovendien verkaveling en grondsoort mede bepalend voor het arbeidsverbruik per eenheid van produktie. Van jaar tot jaar wordt ten slotte het arbeidsverbruik bovendien nog beïnvloed door de weersomstandigheden.

Een overzicht van het verloop van het werkelijk arbeidsverbruik per eenheid van produktie (SBE) zoals tot stand kwam onder invloed van enerzijds schaalvergroting en verandering van werkmethoden en anderzijds door toegenomen efficiency in de toepassing van de methoden is gegeven in tabel 4. In deze tabel is tevens het aantal arbeidsuren per SBE vermeld volgens de voorcalculatie, dat bepaald is als resultaat van de verwachte ontwikkelingen in het aantal normuren en van het werkelijk arbeidsverbruik in verhouding tot de normuren.

Tabel 4. Gewerkte arbeidsuren per SBE en loonkosten per gewerkt uur

	Gewerkte uren per SBE				Loonkosten p. gewerkt uur vlg. CAO
	Nrd. klei- en veenweidegebied	Westelijk weidegebied	Weidebedr., zandgebieden	Gemengde bedrijven, zandgebieden	
1968/'69	41,2	43,1	43,5	42,4	4,71
1969/'70	38,9	41,0	42,0	38,9	5,29
1970/'71	37,6	39,2	39,4	36,7	6,07
1971/'72	33,6	35,9	34,4	33,3	7,15
1972/'73	31,4	32,5	29,4	30,2	8,33
1973/'74	29,8	32,9	27,1	27,2	9,70
Voorcalculatie					
1975/'76	27,4	30,9	24,8	25,1	13,15

Ter oriëntering is in tabel 4 tevens het verloop van de loonkosten per gewerkt uur vermeld gebaseerd op de CAO van een vaste vakarbeid-

der op veehouderijbedrijven. Hierin zijn begrepen de betaalde maar niet gewerkte uren wegens vakantie e.d., en de sociale lasten die ten laste van de werkgever komen. Hierin zijn echter nog niet begrepen mogelijke diplomatoeslagen.

Uit tabel 4 blijkt dat het arbeidsverbruik per eenheid van produktie (SBE) in de periode 1968/'69 tot 1973/'74 met 25 à 35% is gedaald, terwijl de loonkosten per gewerkt uur met ca. 105% zijn gestegen. Per saldo namen de arbeidskosten per eenheid van produktie dus met ca. 40% toe. Voorts komt uit tabel 4 naar voren dat de vermindering van het arbeidsverbruik per eenheid van produktie in de zandgebieden iets sneller verliep dan in de weidegebieden; in het bijzonder het Westelijk weidegebied bleef iets achter.

Voor de voorcalculaties 1975/'76 is uitgegaan van een verdere vermindering van het arbeidsverbruik met 7 à 8% t.o.v. 1973/'74. Gezien de verwachte stijging van de loonkosten komt dit neer op een verdere toename van de arbeidskosten per eenheid van produktie (SBE) met ca. 25% in twee jaar.

Bij het bepalen van de arbeidskosten in de voorcalculatie is voorts uitgegaan van een stijging van de loonkosten per gewerkt uur in 1974/'75 van 20% en een geraamde stijging in 1975/'76 van 13% ten opzichte van het voorgaande jaar. Op grond hiervan is voor 1975/'76 in aansluiting met de gewerkte uren van de verschillende categorieën arbeidskrachten (ondernemer, gezinsleden, vreemd personeel) met inbegrip van de diplomatoeslagen een omgerekend bedrag van f 13.40 per gewerkt uur in rekening gebracht.

De invloed van een verandering in de loonkosten per uur op de arbeidsopbrengst van de ondernemer is vermeld in tabel 18.

In tabel 5 is een samenvatting gegeven van de berekende arbeidskosten volgens de voorcalculatie 1975/'76.

Tabel 5. Arbeidsverbruik en arbeidskosten - Voorcalculatie 1975/'76

	Nrd. klei- en veen- weidege- bied	Westelijk weidege- bied	Weide bedrijven, zandge- bieden	Gemengde bedrijven, zandge- bieden
Aantal normuren:				
Graslandexpl. en voeder- gewassen	2 713	1 707	1 978	1 439
Rundvee	4 021	3 751	3 536	2 993
Varkens/pluimvee	20	566	542	1 788
Marktbare gewassen	25	-	70	437
Diversen	76	57	54	54
Totaal normuren	6 855	6 081	6 180	6 711
Correctiefactor (tabel 3)	73,5	85,5	71,0	67,0
Totaal gewerkte uren	5 038	5 199	4 387	4 496
Arbeidskosten (gld.)	67 509	69 667	58 786	60 246

b. Beloning voor bedrijfsleiding

In de arbeidskosten van de ondernemer is geen beloning voor bedrijfsleiding opgenomen. Deze beloning voor bedrijfsleiding is ook niet afzonderlijk als kosten in rekening gebracht bij het weergeven van de bedrijfsuitkomsten. De daarbij vermelde arbeidsopbrengst van de ondernemer moet dus niet alleen worden gezien als de verkregen vergoeding voor de door de ondernemer gewerkte uren maar moet tevens dienen ter beloning van de bedrijfsleiding. In overeenstemming hiermede dient bij de bepaling van de winst of het verlies de vergoeding voor bedrijfsleiding nog in mindering te worden gebracht op het netto-overschot.

Bij de berekening van de produktiekosten van de melk (bijlage 3) is de beloning voor bedrijfsleiding wel opgenomen in de kosten.

De beloning voor bedrijfsleiding wordt elk jaar vastgesteld overeenkomstig het verloop van de kosten van arbeid, grond en kapitaal (factor-kosten) per eenheid van produktie. Het bedrag van deze beloning, dat voor alle bedrijfstypen op een gelijk niveau wordt vastgesteld, is voor de voorcalculatie 1975/'76 bepaald op f 43,50 per SBE. Dit komt gemiddeld overeen met 10% van de factorkosten bij een efficiënte bedrijfsvoering.

c. Werktuigkosten

De werktuigkosten hebben betrekking op afschrijving, rente, onderhoud, brandstoffen en smeermiddelen van werktuigen, trekkers en gereedschap. Samen met de arbeidskosten en het werk door derden vormen de werktuigkosten de bewerkingskosten van het bedrijf. Uiteraard zijn er mogelijkheden tot onderlinge vervanging tussen de verschillende soorten bewerkingskosten. Zo is de daling van het arbeidsverbruik gepaard gegaan met een grotere inzet van werktuigen en werk door derden.

In tabel 6 is de ontwikkeling van de werktuigkosten per ha opgenomen.

Tabel 6. Werktuigkosten in gld. per ha cultuurgrond

	Nrd. klei- en veenweide- gebied	Westelijk weide- gebied	Weidebe- drijven, zandgeb.	Gemengde bedrijven, zandgeb.
1968/'69	281	281	274	264
1969/'70	303	305	316	307
1970/'71	318	338	344	336
1971/'72	366	356	357	367
1972/'73	396	410	392	382
1973/'74	458	445	452	539
Voorcalculatie 1975/'76	540	525	535	590

De werktuigkosten per ha zijn van 1968/'69 tot 1973/'74 met ca. 70% gestegen. Ongeveer de helft van deze stijging is een gevolg van prijsstijgingen.

De afschrijving en rente van de werktuigen en trekkers zijn berekend over de boekwaarde, die op grond van de gebruiksduur is afgeleid van de nieuwwaarde. De op grond van de uitgangspunten in rekening gebrachte rentevoet is van 1968/'69 tot 1973/'74 gestegen van 6% tot 7,5%.

In de voorcalculatie 1975/'76 is rekening gehouden met een toeneming van de werktuigeninventaris (o.a. diepkoeltanks). De rentekosten zijn berekend op basis van een rentevoet van 7,5%. De werktuigkosten zijn samengesteld uit ca. 37% afschrijvingen, ca. 21% rente en ca. 42% onderhoud, brandstoffen en smeermiddelen.

d. Kosten werk door derden

Het werk door derden is van geringere betekenis dan de andere beweringskosten. Op de gemengde bedrijven in de zandgebieden worden de oogstwerkzaamheden van granen, aardappelen en suikerbieten veelal door de loonwerker verricht waardoor de loonwerkkosten per ha daar hoger zijn dan in de weidegebieden. Bij het kostenverloop dient te worden bedacht dat het BTW-tarief voor loonwerk in januari 1973 is verlaagd van 16% tot 4%. Verder zijn onder het werk door derden de kosten van bestrijdingsmiddelen opgenomen.

Tabel 7 geeft het kostenverloop van werk door derden per ha cultuurgrond.

Tabel 7. Werk door derden in gld. per ha cultuurgrond

	Nrd. klei- en veenweide- gebied	Westelijk weide- gebied	Weidebe- drijven, zandgeb.	Gemengde bedrijven, zandgeb.
1968/'69	85	63	111	149
1969/'70	82	78	102	152
1970/'71	104	57	111	153
1971/'72	123	73	128	187
1972/'73	130	92	159	217
1973/'74	153	95	170	240
Voorcalculatie				
1975/'76	185	115	229	338

De loonwerkkosten per ha zijn van 1968/'69 tot 1973/'74 met ca. 60% gestegen. De tarieven van het loonwerk zijn in deze periode met ca. 35% gestegen. Hieruit blijkt dat ook een aanmerkelijke uitbreiding van de werkzaamheden door derden plaatsvond.

In de voorcalculatie 1975/'76 is rekening gehouden met een verdere toename van de door derden verrichte werkzaamheden op bouwland in de zandgebieden.

e. Veevoederkosten

De kosten van het zelf gewonnen ruwvoeder, te weten de graslandex-

Tabel 8. Oppervlakte ruwvoederwinning per bedrijf

	1970/ '71	1971/ '72	1972/ '73	1973/ '74	Voorcalc. 1975/'76
Nrd. klei- en veenweide- gebied					
Grasland (ha)	27,60	28,09	27,19	27,83	27,65
Hooien (%)	70	65	57	49	48
Inkuilen (%)	50	59	67	78	87
Vers vervoederen e.d. (%)	8	8	9	11	10
Totaal gemaaid grasland (%)	128	132	133	138	145
Voedergewassen (ha)	0,01	0,05	0,05	0,08	0,08
Nagewassen (ha)	0,03	0,03	0,03	0,06	0,06
Westelijk weidegebied					
Grasland (ha)	22,28	23,88	23,28	21,77	22,00
Hooien (%)	61	56	51	50	50
Inkuilen (%)	22	23	38	38	44
Vers vervoederen e.d. (%)	-	1	-	1	-
Totaal gemaaid grasland (%)	83	80	89	89	94
Voedergewassen (ha)	-	-	0,01	-	-
Nagewassen (ha)	-	-	-	-	-
Weidebedrijven, zandgebieden					
Grasland (ha)	19,51	21,00	20,98	20,89	21,00
Hooien (%)	66	57	42	36	35
Inkuilen (%)	42	43	66	66	70
Vers vervoederen e.d. (%)	2	5	2	7	5
Totaal gemaaid grasland (%)	110	105	110	109	110
Snijmafs (ha)	0,31	0,45	1,00	1,68	1,98
Voederbieten (ha)	0,05	0,07	0,07	0,02	0,02
Nagewassen (ha)	0,45	0,41	0,36	0,12	0,08
Gemengde bedrijven, zandgebieden					
Grasland (ha)	13,44	14,70	15,48	15,12	15,35
Hooien (%)	57	56	41	36	35
Inkuilen (%)	29	36	50	56	57
Vers vervoederen e.d. (%)	-	-	-	-	-
Totaal gemaaid grasland (%)	86	92	91	92	92
Snijmafs (ha)	0,24	0,43	1,00	1,78	1,98
Voederbieten (ha)	0,09	0,10	0,03	0,03	0,02
Nagewassen (ha)	1,22	1,26	0,81	0,51	0,50

Tabel 9. Voederkosten rundveehouderij per melkkoe

	Krachtvoeder			Ruwvoeder		Melkprodukten		Totaal voeder- kosten
	kg	prijs	kosten	aankoop	eigen bedrijf	aankoop	eigen bedrijf	
		gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.
Nrd. klei- en veenweidegebied								
1968/'69	895	38,30	343	113	-	39	21	516
1969/'70	964	38,15	368	129	-	32	20	549
1970/'71	1 044	39,20	409	154	-	32	19	614
1971/'72	1 086	37,55 1)	408	152	-	38	20	618
1972/'73	1 275	38,50	491	113	-	40	21	665
1973/'74	1 385 2)	42,65	592	56	-	47	18	713
Voorcalc.								
1975/'76	1 500	44,75	671	68	-	55	22	816
Westelijk weidegebied								
1968/'69	1 195	36,55	437	171	-	31	23	662
1969/'70	1 263	35,95	454	200	-	35	17	706
1970/'71	1 182	37,55	444	230	-	30	13	717
1971/'72	1 244	36,60 1)	455	228	-	31	17	731
1972/'73	1 374	37,20	511	194	-	26	19	750
1973/'74	1 451 2)	42,45	616	148	-	37	22	823
Voorcalc.								
1975/'76	1 550	44,50	690	177	-	44	23	934
Weidebedrijven, zandgebieden								
1968/'69	1 090	37,75	412	87	13	45	21	578
1969/'70	1 156	37,45	433	87	10	44	19	593
1970/'71	1 219	38,90	474	103	13	39	15	644
1971/'72	1 352	36,15 1)	489	91	7	40	19	646
1972/'73	1 602	37,35	598	92	5	41	19	755
1973/'74	1 750 2)	43,15	755	66	4	45	19	889
Voorcalc.								
1975/'76	1 825	45,50	831	80	5	54	22	992
Gemengde bedrijven, zandgebieden								
1968/'69	1 203	36,60	440	55	43	50	18	606
1969/'70	1 303	36,45	475	84	41	46	19	665
1970/'71	1 237	38,70	479	95	43	43	15	675
1971/'72	1 406	35,35 1)	497	89	32	50	18	686
1972/'73	1 562	38,15	596	87	21	46	19	769
1973/'74	1 871 2)	43,20	808	81	21	47	25	982
Voorcalc.								
1975/'76	1 850	45,50	842	83	23	55	24	1 027

1) M.i.v. 1971/'72 na aftrek van omzetreductie.

2) M.i.v. 1973/'74 met inbegrip van gedroogde pulp.

exploitatie (weidegras, hooi, kuilgras e.d.) en de andere zelfverbouwde voedergewassen (snijmafs, voederbieten, nagewassen e.d.) zijn niet afzonderlijk berekend. Deze kosten zijn namelijk begrepen in de kosten van arbeid, werktuigen, meststoffen, pacht enz. In tabel 8 is een overzicht gegeven van de oppervlakte ruwvoederwinning voor de rundveehouderij. De ruwvoederwinning per bedrijf vertoont een lichte stijging maar omgerekend per melkkoe is deze gedaald.

De bijkomende voederkosten vormen voor de rundveehouderij een belangrijke kostenpost. Hieronder zijn begrepen de kosten van het aangekochte krachtvoeder, ruwvoeder, strooisel en melkprodukten en de kosten van de vervoederde marktware produkten uit het eigen bedrijf, zoals granen, stro, melk, aardappelen e.d.

Onder de voederkosten voor de rundveehouderij zijn niet alleen begrepen de voederkosten voor melkvee en jongvee maar ook die voor werkpaarden en schapen.

In tabel 9 is een specificatie gegeven van de belangrijkste bestanddelen van de voederkosten per melkkoe. Het voederverbruik per melkkoe moet worden gezien in samenhang met de veebezetting per ha grasland en voedergewassen en de melkproduktie. Bij het bepalen van de voederkosten in de voorcalculatie is met deze samenhang rekening gehouden.

Uit tabel 9 blijkt dat met name het krachtvoederverbruik per melkkoe regelmatig is toegenomen. De kosten van ruwvoeder en vervoederde melkprodukten zijn in de periode 1968/'69 tot 1973/'74 ongeveer op gelijk niveau gebleven.

De krachtvoederprijzen zijn tot 1972/'73 vrij stabiel gebleven maar daarna sterk gestegen onder invloed van de situatie op de wereldmarkt. De aangehouden prijs van het krachtvoeder in de voorcalculatie 1975/'76 is gebaseerd op de veronderstelling dat in dat jaar de prijs met 5% zal stijgen boven het verwachte niveau in 1974/'75. In tabel 18 is ter oriëntering de invloed aangegeven van een prijswijziging van het krachtvoeder op de resultaten.

De voederkosten voor de varkenshouderij zijn in de bedrijfsboekhoudingen apart geregistreerd. De normalisatie van deze voederkosten is op overeenkomstige wijze geschied als voor de rundveehouderij.

f. Meststoffenkosten

Het meststoffenverbruik is te onderscheiden in kunstmest, stalmest en overige meststoffen (kalk e.d.). De kosten van het verspreiden van de op eigen bedrijf aangewende stalmest zijn begrepen onder de verschillende kostensoorten (arbeid, werktuigen e.d.). In tabel 10 is een overzicht gegeven van de aangewende hoeveelheden kunstmest in kg zuiver per ha, waarbij het stikstofverbruik is aangegeven per ha grasland en het verbruik van fosforzuur en kali per ha cultuurgrond.

Het verbruik van stikstofmeststoffen per ha grasland is van 1968/'69 tot 1973/'74 met ca. 25% toegenomen. Omgerekend per melkkoe is het verbruik van stikstofmeststoffen echter ongeveer gelijk gebleven. Het verbruik van fosforzuur- en kalimeststoffen per ha cultuurgrond is op de weidebedrijven ongeveer gelijk gebleven en op de gemengde bedrijven in de zandgebieden gedaald.

Tabel 10. Kunstmeststoffenverbruik in kg zuiver per ha

	Nrd. klei- en veenweide- gebied	Westelijk weide- gebied	Weide drijven, zandge- bieden	Gemengde bedrijven, zandge- bieden
Stikstof per ha grasland				
1968/'69	172	121	235	228
1969/'70	199	148	248	258
1970/'71	222	148	277	274
1971/'72	208	140	272	265
1972/'73	190	153	253	236
1973/'74	223	152	273	281
Voorcalculatie				
1975/'76	235	163	290	290
Fosforzuur per ha cultuurgrond				
1968/'69	25	18	34	50
1969/'70	23	17	33	41
1970/'71	27	17	32	36
1971/'72	28	22	37	40
1972/'73	27	25	31	42
1973/'74	25	21	31	35
Voorcalculatie				
1975/'76	24	21	30	30
Kali per ha cultuurgrond				
1968/'69	19	9	53	65
1969/'70	18	11	52	54
1970/'71	18	12	49	43
1971/'72	19	20	47	50
1972/'73	15	11	36	45
1973/'74	10	9	36	39
Voorcalculatie				
1975/'76	10	10	32	35

Tabel 11. Prijzen van kunstmeststoffen in ct. per kg zuiver

	Nrd. klei- en veenweide- gebied	Westelijk weide- gebied	Weidebe- drijven, zandge- bieden	Gemengde bedrijven, zandge- bieden
Stikstof				
1968/'69	91	90	91	93
1969/'70	89	88	88	88
1970/'71	85	85	85	84
1971/'72	89	91	88	90
1972/'73	99	98	99	101
1973/'74	102	101	101	100
Voorcalculatie				
1975/'76	120	119	119	118
Fosforzuur				
1968/'69	66	63	69	68
1969/'70	69	64	73	72
1970/'71	68	67	74	72
1971/'72	73	63	73	69
1972/'73	81	64	76	70
1973/'74	79	75	78	79
Voorcalculatie				
1975/'76	125	115	123	122
Kali				
1968/'69	36	36	40	39
1969/'70	35	35	41	39
1970/'71	36	37	41	39
1971/'72	38	35	45	41
1972/'73	41	39	45	43
1973/'74	44	44	47	42
Voorcalculatie				
1975/'76	60	60	62	58

De prijzen van stikstof, fosforzuur en kali zijn van 1968/'69 tot 1971/'72 niet of nauwelijks gestegen, daarna zijn de prijzen evenwel in beweging gekomen (tabel 11).

Bij het bepalen van de voorcalculatie 1975/'76 is in overeenstemming met de veebezetting per ha rekening gehouden met een lichte toeneming van het stikstofverbruik. Wat betreft de fosforzuur- en kalimestoffen per ha cultuurgrond is voor de zandgebieden uitgegaan van een verdere vermindering van het verbruik.

Mede onder invloed van de oliecrisis zijn de prijzen van kunstmeststoffen in het bijzonder van fosforzuur en kali scherp gestegen. Voor stikstofmeststoffen is bij het bepalen van de voorcalculatie rekening gehouden met een prijsstijging in 1974/'75 van 7% en in 1975/'76 van 10% t.o.v. het voorgaande jaar. Voor fosforzuur zijn prijsstijgingen geraamd in 1974/'75 van 15% en in 1975/'76 van 35% t.o.v. het voorgaande jaar. Voor kali zijn prijsstijgingen ingecalculeerd van resp. 10% en 25%. In tabel 18 is de invloed aangegeven van een prijswijziging van stikstofmeststoffen (aandeel ca. 80% van de totale kunstmeststoffenkosten) op de resultaten.

g. Pacht en onderhoud gebouwen

Overeenkomstig de uitgangspunten in hoofdstuk I, paragraaf 4 zijn de kosten van grond en bedrijfsgebouwen berekend op basis van pacht. Voor pachtbedrijven zijn de werkelijk betaalde kosten volgens de bedrijfsboekhoudingen in rekening gebracht. Voor eigenaarsbedrijven is een pacht prijs in rekening gebracht die voor vergelijkbare objecten in hetzelfde gebied wordt betaald. Onder deze rubriek zijn verder opgenomen de onderhoudskosten van bedrijfsgebouwen en de kosten van pachtersinvesteringen in bedrijfsgebouwen (ligboxenstallen, varkensstallen e.d.)

In tabel 12 is een samenvatting gegeven van de kosten van pacht en onderhoud gebouwen per ha cultuurgrond.

Tabel 12. Pacht en onderhoud bedrijfsgebouwen in gld. per ha cultuurgrond

	Nrd. klei en veenweide- gebied	Westelijk weide- gebied	Weidebe- drijven, zandgeb.	Gemengde bedrijven, zandgeb.
1968/'69	316	303	268	259
1969/'70	331	341	280	285
1970/'71	359	338	307	367
1971/'72	387	350	338	393
1972/'73	429	416	401	453
1973/'74	472	503	524	670
Voorcalculatie				
1975/'76	565	580	617	746

De kosten van grond en gebouwen zijn vooral in de zandgebieden de laatste jaren sterk gestegen onder invloed van de toename in pachters-investeringen in bedrijfsgebouwen. Bij het bepalen van het niveau in de voorcalculatie 1975/'76 is deze ontwikkeling mede in aanmerking genomen.

h. Overige kosten

De overige kosten hebben betrekking op de:

- t.a.v. de rentevoet volgens de uitgangspunten, in rekening gebrachte rentekosten over het geïnvesteerde vermogen in levende have (rund-
vee, varkens e.d.) en gewassen (granen, suikerbieten e.d.).
- kosten voor dierziektenbestrijding, dekgelden, fokverenigingskosten e.d.
- heffingen op melk. Deze kosten worden in de boekhoudingen op de opbrengst van de melk in mindering gebracht.
- kosten van zaaizaad en pootgoed.
- algemene kosten voor bedrijfsverzekering, electriciteit, water, telefoon, brandstof voor verwarming, auto, abonnementen, boekhouding, e.d.

De ontwikkeling van de overige kosten per ha cultuurgrond is opgenomen in tabel 13.

Tabel 13. Overige kosten in gld. per ha cultuurgrond

	Nrd. klei- en veenweide- gebied	Westelijk weide- gebied	Weidebe- drijven, zandge- bieden	Gemengde bedrijven, zandge- bieden
1968/'69	377	414	434	449
1969/'70	446	504	487	550
1970/'71	468	542	520	651
1971/'72	524	549	579	735
1972/'73	612	651	699	794
1973/'74	669	723	816	1.011
Voorcalculatie				
1975/'76	796	838	952	1.111

De overige kosten zijn per ha cultuurgrond in de periode 1968/'69 tot 1973/'74 op de weidebedrijven gemiddeld 80% gestegen. Op de gemengde bedrijven bedroeg deze stijging zelfs ca. 130%. Een belangrijk deel van de stijging in de overige kosten moet worden toegeschreven aan de stijging van de rentekosten voor levende inventaris (rundvee en varkens). Door de stijging van de rentevoet en de waardeestijging van de dieren zijn de rentekosten per melkkoe ca. 90% gestegen, terwijl bovendien de omvang van de veestapel belangrijk is toegenomen.

Indien de overige kosten worden uitgedrukt per SBE blijkt dat deze kosten zowel op de weide- als op de gemengde bedrijven ca. 60% per SBE zijn gestegen. Het prijspeil van de overige kosten is gemiddeld 65% gestegen, zodat per saldo sprake is van een geringe volumevermindering per SBE.

In tabel 14 is een specificatie gegeven van de overige kosten die in de voorcalculatie 1975/'76 op basis van het bouwplan en de veebezetting in rekening zijn gebracht.

Tabel 14. Specificatie overige kosten in gld. per ha cultuurgrond - Voorcalculatie 1975/'76

	Nrd. klei- en veen- weide- gebied	Weste- lijk weide- gebied	Weide- bedr., zand- gebieden	Gemengde bedrijven, zandge- bieden
Rente rundvee (à 7,5%)	360	400	391	353
Rente varkens/gewassen (à 7,5%)	1	13	30	116
Dierziektenbestrijding e.d.	172	172	224	252
Zaaizaad en pootgoed	11	2	32	75
Algemene kosten	<u>252</u>	<u>251</u>	<u>275</u>	<u>315</u>
	796	838	952	1 111
Heffingen op melk	<u>33</u>	<u>37</u>	<u>35</u>	<u>32</u>
Totaal overige kosten	829	875	987	1 143

§ 4. De opbrengsten

a. Rundveehouderij

De opbrengsten van de rundveehouderij zijn te onderscheiden in melk-opbrengsten, omzet en aanwas rundvee en overige opbrengsten rundvee (met inbegrip van opbrengsten schapenhouderij).

Melkopbrengsten

In tabel 15 is een specificatie gegeven van de melkopbrengst per melkkoe.

De melkveebezetting per ha grasland en voedergewassen is in de periode 1968/'69 tot 1973/'74 in de weidegebieden ca. 12% en in de zandgebieden ca. 18% verhoogd. De melkproduktie per melkkoe is in deze jaren in de weidegebieden ca. 6% en in de zandgebieden ca. 12% toegenomen. Op de bedrijven in de zandgebieden is dus sprake van een snellere uitbreiding van de melkproduktie. De opbrengstprijz van de melk toonde de afgelopen 5 jaar een stijging van gemiddeld 23%. Opgemerkt zij dat de opbrengstprijz van de melk betrekking heeft op de bruto-opbrengst voor aftrek van de te betalen heffingen op de melk. Bij het bepalen van

Tabel 15. Melkopbrengsten per melkkoe

	Melkkoeien per ha gras- land en voe- dergewassen	Melk- pro- duktie per koe	Vet- ge- halte	Op- brengst- prijs melk	Melk- geld per koe
	st.	kg	%	gld.	gld.
Nrd. klei- en veenweidegebied					
1968/'69	1,45	4 390	4,04	39,55	1 736
1969/'70	1,46	4 425	4,03	39,55	1 750
1970/'71	1,47	4 650	4,05	40,75	1 895
1971/'72	1,48	4 765	4,10	46,05	2 194
1972/'73	1,54	4 715	4,14	46,80	2 207
1973/'74	1,63	4 685	4,09	49,70	2 328
Voorcalculatie					
1975/'76	1,77	4 800	4,12	53,40	2 563
Westelijk weidegebied					
1968/'69	1,70	4 390	3,84	36,80	1 616
1969/'70	1,74	4 270	3,83	37,55	1 603
1970/'71	1,77	4 480	3,80	37,70	1 689
1971/'72	1,60	4 565	3,84	42,10	1 922
1972/'73	1,85	4 455	3,90	43,90	1 956
1973/'74	1,92	4 560	3,84	45,10	2 057
Voorcalculatie					
1975/'76	2,05	4 650	3,87	48,50	2 255
Weidebedrijven, zandgebieden					
1968/'69	1,55	4 175	3,97	38,95	1 626
1969/'70	1,56	4 185	3,89	38,30	1 603
1970/'71	1,59	4 365	3,86	39,35	1 718
1971/'72	1,56	4 615	3,89	43,70	2 017
1972/'73	1,70	4 675	3,95	44,85	2 097
1973/'74	1,80	4 695	3,91	47,30	2 221
Voorcalculatie					
1975/'76	1,92	4 800	3,93	50,80	2 438
Gemengde bedrijven, zandgebieden					
1968/'69	1,59	4 100	3,77	37,70	1 546
1969/'70	1,60	4 285	3,78	37,60	1 611
1970/'71	1,67	4 410	3,78	38,90	1 715
1971/'72	1,64	4 605	3,82	42,45	1 955
1972/'73	1,64	4 515	3,95	44,55	2 011
1973/'74	1,91	4 670	3,85	46,50	2 172
Voorcalculatie					
1975/'76	1,92	4 800	3,90	50,15	2 407

Tabel 16. Vee prijzen per stuk bij verkoop en omzet en aanwas per melkkoe

	Nrd. klei- en veenweide- gebied	Westelijk weide- gebied	Weidebe- drijven, zandge- bieden	Gemengde bedrijven, zandge- bieden
	gld.	gld.	gld.	gld.
Nuchtere kalveren				
1968/'69	146	167	145	214
1969/'70	171	194	186	255
1970/'71	169	202	180	242
1971/'72	213	240	225	312
1972/'73	330	360	412	449
1973/'74	238	302	334	374
Voorcalculatie				
1975/'76	235	290	310	360
Melk- en slacht- koeien				
1968/'69	1 019	1 032	990	1 105
1969/'70	1 002	1 039	1 023	1 122
1970/'71	998	1 072	999	1 084
1971/'72	1 240	1 250	1 250	1 353
1972/'73	1 465	1 510	1 515	1 613
1973/'74	1 288	1 420	1 336	1 426
Voorcalculatie				
1975/'76	1 250	1 350	1 300	1 400
Omzet en aanwas per melkkoe				
1968/'69	465	415	545	605
1969/'70	470	445	580	650
1970/'71	450	420	565	564
1971/'72	552	553	656	704
1972/'73	745	633	826	872
1973/'74	632	547	722	796
Voorcalculatie				
1975/'76	599	536	690	750

de overige kosten zijn deze heffingen apart als kostenfactor in rekening gebracht.

Bij het bepalen van het niveau van de melkproductie in de voorcalculatie 1975/'76 is rekening gehouden met de onder normale omstandigheden te verwachten samenhang tussen melkproductie, melkveebezetting en voederverbruik alsmede met de trendmatige ontwikkeling in de afgelopen jaren.

De opbrengstprijz van de melk in de voorcalculatie 1975/'76 is gelijkgesteld aan het geraamde prijspeil in 1974/'75, hetgeen een prijsstijging inhoudt van ca. 7% t.o.v. 1973/'74. Dit wil zeggen dat geen prognose is gesteld voor de te verwachten opbrengstprijz in 1975/'76. Wel is in tabel 18 de invloed aangegeven van een wijziging in de opbrengstprijzen van melk op de resultaten.

Omzet en aanwas rundvee

De omzet en aanwas van rundvee wordt hoofdzakelijk bepaald door de mate van opfok en uitstoot van de verschillende categorieën rundvee en door de prijs van rundvlees.

In tabel 16 is het verloop weergegeven van de opbrengstprijzen van enige categorieën vee en van de omzet en aanwas rundvee per melkkoe. De opbrengstprijzen van nuchtere kalveren zijn vanaf 1968/'69 relatief veel sterker gestegen dan die van melk- en slachtkoeien. Na 1972/'73 zijn de vee prijzen weer gedaald onder invloed van een te groot aanbod in verhouding tot de vraag. Het verloop van de omzet en aanwas per melkkoe wordt voor een belangrijk deel bepaald door de ontwikkeling in de opbrengstprijzen van melk- en slachtkoeien.

Het aangehouden prijspeil voor vee in de voorcalculatie 1975/'76 is gelijkgesteld aan de verwachte prijzen in 1974/'75. De omzet en aanwas rundvee in de voorcalculatie is afgestemd op een rundvlees prijs welke overeenkomt met f 5,50 per kg geslacht gewicht voor 1e kwaliteit slachtkoeien; dit betekent een prijsdaling t.o.v. 1973/'74 van 5%. In tabel 18 is ter oriëntering de invloed aangegeven van een wijziging in dit prijsniveau op de resultaten.

b. Overige opbrengsten

De overige opbrengsten hebben betrekking op markt bare gewassen, varkenshouderij, werk voor derden en diversen. Op de weidebedrijven zijn deze opbrengsten van weinig betekenis. Op de gemengde bedrijven in de zandgebieden zijn van betekenis de varkenshouderij en in mindere mate de markt bare gewassen. De normalisatie van deze produkten geschiedde op overeenkomstige wijze als bij de rundveehouderij.

Bij het bepalen van de voorcalculatie 1975/'76 is in het bouwplan van de gemengde bedrijven in de zandgebieden 2,65 ha markt bare gewassen (ca. 35% voedergranen, 25% aardappelen en 40% suikerbieten) opgenomen. Voor voedergranen is een opbrengstprijz in rekening gebracht van f 40,- per 100 kg, voor aardappelen (consumptie-, voer- en fabrieksaardappelen) f 10,50 per 100 kg en voor suikerbieten f 95,- per ton. In tabel 18 is de invloed aangegeven van wijzigingen in het prijsniveau van markt bare gewassen op de resultaten.

Wat betreft de varkenshouderij is in de voorcalculatie 1975/'76 uitgegaan van een nettokostprijs van f 3,90 per kg koud geslacht gewicht. De bedoeling hiervan is de invloed van de sterke prijschommelingen in de varkenshouderij op de jaarlijkse resultaten uit te schakelen. Deze veronderstelling berust dus niet op een prognose van het verwachte prijsverloop in de varkenshouderij. In tabel 18 is volledigheidshalve de invloed aangegeven van wijzigingen in de prijzen van varkensvlees op de resultaten.

Onder de overige opbrengsten zijn voorts opgenomen werk voor derden, niet-toegerekende winst coöperatie e.d. Verder zijn hieronder begrepen de overige opbrengsten van de rundveehouderij zoals opbrengsten van schapen en wol, verkochte voedergewassen, ontvangen weidegeld e.d.

§ 5. De resultaten

a. Samenvatting kosten en opbrengsten van het gehele bedrijf - Voorcalculatie 1975/'76

De resultaten van het gehele bedrijf zijn uitgedrukt in het netto-overschot en de arbeidsopbrengst van de ondernemer. Het netto-overschot is berekend uit het verschil tussen de kosten en de opbrengsten op basis van de gegevens in de voorgaande paragrafen van dit hoofdstuk. De hoeveelheden van kosten en opbrengsten zijn afgestemd op normale productieomstandigheden waarbij rekening is gehouden met trendmatige ontwikkelingen. De produktiviteit en het prijspeil van de kosten in de voorcalculatie 1975/'76 is gebaseerd op de verwachte ontwikkeling onder normale omstandigheden in dat jaar. Ten aanzien van het prijspeil van de opbrengsten is voor wat betreft de marktordeningsprodukten (melk, rundvlees en marktware gewassen) in de voorcalculatie 1975/'76 daarentegen geen prognose gesteld, maar is uitgegaan van het geraamde prijspeil in het lopende jaar 1974/'75.

De arbeidskosten van de ondernemer in de voorcalculatie zijn gebaseerd op het gewerkte aantal uren handenarbeid dat op de weidebedrijven gemiddeld 3 125 uren en op de gemengde bedrijven gemiddeld 3 000 uren bedraagt.

De arbeidsopbrengst van de ondernemer omvat de beloning voor gewerkte uren (volgens CAO), de beloning voor bedrijfsleiding en het ondernemersrisico (winst of verlies).

In tabel 17 is de samenvatting gegeven van de kosten en opbrengsten voor het gehele bedrijf op pachtbasis. Onder punt d van deze paragraaf wordt ingegaan op de verschillen in de kosten van grond en gebouwen tussen eigenaarsbedrijven en pachtbedrijven.

Bij de beoordeling van de arbeidsopbrengst van de ondernemer dient bedacht te worden dat voor wat betreft de varkenshouderij de opbrengstprijs gelijk is gesteld aan de kostprijs van ca. f 3,90 per kg geslacht gewicht. Indien wordt uitgegaan van een geraamde opbrengstprijs in 1974/'75 van ca. f 3,00 per kg geslacht gewicht wordt de arbeidsopbrengst in het Nrd. klei- en veenweidegebied ca. f 100,- lager, in het Westelijk

Tabel 17. Financiële resultaten per bedrijf (pachtbasis). Voorcalculatie 1975/'76

	Nrd. klein- en veen- weide- gebied	Weste- lijk weide- gebied	Weide- bedr., zand- gebieden	Gemeng- de bedr., zandge- bieden
Oppervlakte cultuurgrond (ha)	28,00	22,00	23,50	20,00
Oppervlakte grasland en voedergewassen (ha)	27,75	22,00	23,05	17,50
Melkkoelen (st.)	49,10	45,10	44,20	33,60
Fokzeugen (st.)	0,25	3,10	2,00	12,00
Mestvarkens (st.)	0,05	22,10	31,00	96,00
Productieomvang in SBE	184	168	177	179
Resultaten gehele bedrijf	gld.	gld.	gld.	gld.
Melkgeld	125 860	101 706	107 820	80 914
Omzet en aanwas rundvee	29 400	24 178	30 498	25 200
Marktbare gewassen	1 428	-	1 407	9125
Varkenshouderij	364	13 112	20 860	71 520
Overige opbrengsten	3 948	4 290	1 502	1 562
Totaal opbrengsten (afgerond) 1)	161 000	143 300	162 100	188 300
Arbeid (zonder bedrijfs- leiding)	67 509	69 667	58 786	60 246
Werktuigen en werk door derden	20 300	14 080	17 965	18 556
Veevoeder	40 376	50 468	58 441	80 707
Meststoffen	8 994	5 011	9 467	7 706
Pacht en onderhoud gebouwen	15 820	12 760	14 500	14 920
Overige kosten	23 212	19 250	23 202	22 859
Totaal kosten (afgerond)	176 200	171 200	182 400	205 000
Netto-overschot	% 15 200	% 27 900	% 20 300	% 16 700
Arbeidskosten ondernemer	42 900	44 200	40 200	40 200
Arbeidsopbrengst ondernemer	27 700	16 300	19 900	23 500

1) Voor EEG-prijsverhoging marktordeningsprodukten 1975/'76 zie § 5b.

2/735

10700
38.400

32250

1 melkprod/ha
1.60

4260 8940 6400 1940
4685 4500 3695 3330

weidegebied ca. f 3 000,- lager, op de weidebedrijven in de zandgebieden ca. f 4 800,- lager en op de gemengde bedrijven in de zandgebieden ca. f 16 500,- lager.

b. Invloed van prijswijzigingen op de arbeidsopbrengst van de ondernemer - Voorcalculatie 1975/'76

De beoordeling van de financiële resultaten van het gehele bedrijf moet worden geplaatst tegen de achtergrond van de in rekening gebrachte prijzen voor de verschillende kostenbestanddelen en van de opbrengstprijzen voor de verschillende produkten. De raming van het prijspeil is een onzekere factor. Voor wat betreft de kosten is deze raming in het algemeen minder speculatief dan de raming van het niveau van de opbrengstprijzen. Om aan dit bezwaar tegemoet te komen is voor de belangrijkste produkten en kostenbestanddelen de invloed aangegeven van een gewijzigd prijsniveau ten opzichte van de in rekening gebrachte prijzen in de voorcalculatie 1975/'76 zodat de arbeidsopbrengst van de ondernemer kan worden herzien.

In tabel 18 is de invloed aangegeven op de arbeidsopbrengst van de ondernemer per procent prijswijziging. Het aangehouden prijsniveau in de voorcalculatie is aangegeven bij de behandeling van de opbrengsten in paragraaf 4 en van de kosten in paragraaf 3 van dit hoofdstuk.

Tabel 18. Invloed in gld. van 1% prijswijziging op de arbeidsopbrengst van de ondernemer. Voorcalculatie 1975/'76

	Nrd. klei- en veen- weide- gebied	Weste- lijk weide- gebied	Weide- bedr., zandge- bieden	Gemengde bedrijven, zandge- bieden
Opbrengst melk	1 259	1 017	1 078	809
Omzet en aanwas rundvee	294	242	305	252
Opbrengst varkenshouderij	4	131	209	715
Opbrengst marktbaar ge- wassen	14	-	14	91
Kosten arbeid (excl. onder- nemer)	246	255	186	200
Kosten krachtvoeder rundvee	330	311	367	283
Kosten krachtvoeder varkens	3	83	144	458
Kosten stikstof	79	43	77	59

Kort voor de verschijningsdatum van deze publikatie heeft de EEG-Raad van Ministers van Landbouw overeenstemming bereikt over een prijsverhoging voor marktordeningsprodukten in 1975/'76.

Indien mag worden aangenomen dat de vastgestelde prijsverhogingen volledig zullen doorwerken in de opbrengstprijzen betekent dit, omgerekend voor het boekjaar 1975/'76, een prijsverhoging voor melk (op basis richtprijs) van ca. 8%, rundvlees (op basis interventieprijs) van ca. 5,5%

en marktbaar gewassen op de gemengde bedrijven totaal ca. 8,5%. Het is aannemelijk dat in dat geval ook de voederkosten (graanbestanddeel krachtvoeder en vervoederde melkprodukten) ca. 2,5% in prijs zullen stijgen.

De stijging van de berekende arbeidsopbrengst van de ondernemer op grond van de gegeven prijswijzigingen, die nog niet in de voorcalculatie 1975/'76 zijn verwerkt, bedraagt dan als volgt:

Nrd. klei- en veenweidegebied	f 10 700,-
Westelijk weidegebied	" 8 500,-
Weidebedrijven, zandgebieden	" 9 400,-
Gemengde bedrijven, zandgebieden	" 7 800,-

De invloed van de prijsverhogingen op de resultaten is voor wat betreft de varkenshouderij buiten beschouwing gelaten omdat deze tegen kostprijs is ingecalculleerd.

c. Ontwikkeling in prijzen en produktiviteit t.o.v. het voorgaande jaar - Voorcalculatie 1975/'76

Het prijspeil van zowel kosten als opbrengsten heeft belangrijke wijzigingen ondergaan zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven. Door de sterke stijging van de prijzen van de produktiemiddelen namen de kosten toe. Ook de opbrengstprijzen zijn gestegen. De ontwikkeling van het bedrijfsresultaat wordt echter niet alleen bepaald door prijsstijgingen. Ook de hoeveelheidsverhoudingen zijn gewijzigd waarbij per saldo, de hoeveelheid produktiemiddelen per eenheid produkt is afgenomen (produktiviteit).

De wijzigingen kunnen worden aangegeven per kostensoort en per produkt en vervolgens worden samengevat, zodat een totaalbeeld wordt verkregen van de ontwikkeling t.o.v. het voorgaande jaar. Ten aanzien van de veranderingen in de produktiviteit dient overigens wel in aanmerking genomen te worden dat de veranderingen in de hoeveelheden van produktiemiddelen en van produkten onderling samenhangen. De toename van de melkproduktie per koe en van de veebezetting per ha zijn bijvoorbeeld gekoppeld aan een hoger krachtvoerdersverbruik per koe. Ook vindt er onderlinge vervanging van produktiemiddelen plaats zoals tussen arbeid, werktuigen en werk door derden. De ontwikkeling van de produktiviteit is dan ook een resultante van dergelijke samenhangende veranderingen in de hoeveelheden van produktiemiddelen en produkten.

Voor de voorcalculatie 1975/'76 is nagegaan hoe onder invloed van prijswijzigingen en produktiviteitsverbetering het bedrijfsresultaat t.o.v. het voorgaande jaar zal veranderen. De berekeningen sluiten aan op de berekeningsmethodiek in hoofdstuk III paragraaf 3 waarin een overzicht is gegeven van de ontwikkeling in prijzen en produktiviteit over een reeks van jaren.

In tabel 19 is een overzicht gegeven van de wijzigingen in het prijspeil van de kosten en van de opbrengsten in de voorcalculatie 1975/'76 t.o.v. de voorcalculatie 1974/'75, die verder in deze publikatie niet is behandeld. De genormaliseerde hoeveelheden van produktiemiddelen en produkten in 1974/'75 zijn daarbij gewaardeerd tegen het prijspeil van 1975/'76. Vervolgens zijn de prijswijzigingen per kostensoort, uitge-

drukt in procenten van de totale kosten in 1974/'75, berekend. Op overeenkomstige wijze is de prijswijziging van de opbrengsten berekend in procenten van de totale opbrengsten in 1974/'75.

Tabel 19. Prijswijzigingen. Voorcalculatie 1975/'76 (in % van het voorgaande jaar)

	Nrd. klei- en veenweide- gebied	Westelijk weide- gebied	Weidebe- drijven, zandgeb.	Gemengde bedrijven, zandgeb.
Totaal opbrengsten 1)	+ 0,2	+ 0,4	+ 0,4	+ 1,0
Arbeid	+ 4,9	+ 5,2	+ 4,1	+ 3,8
Werktuigen en w.d.d.	+ 0,7	+ 0,4	+ 0,5	+ 0,5
Veevoeder	+ 1,0	+ 1,3	+ 1,5	+ 1,8
Meststoffen	+ 0,6	+ 0,4	+ 0,6	+ 0,5
Pacht en onderhoud	+ 0,6	+ 0,5	+ 0,6	+ 0,5
Overige kosten	+ 0,6	+ 0,4	+ 0,5	+ 0,4
Totaal kosten	+ 8,4	+ 8,2	+ 7,8	+ 7,5

1) Uitsluitend van vrije produkten, marktordeningsprodukten ongewijzigd.

Uit tabel 19 komt dus naar voren in welke mate de kosten in 1975/'76 t.o.v. het voorgaande jaar zullen stijgen onder invloed van de verwachte prijsstijgingen van de produktiemiddelen (uitgaande van gelijkblijvende hoeveelhedsverhoudingen van produktiemiddelen en produkten).

De verwachte prijsstijging van de kosten bedraagt (gewogen) gemiddeld 7,9%. Vooral de arbeidslonen hebben hierin een belangrijk aandeel.

Zoals reeds eerder uiteengezet is voor melk, rundvlees en andere marktordeningsprodukten de opbrengstprijz t.o.v. 1974/'75 onveranderd aangehouden, terwijl de opbrengstprijz van varkensvlees in beide jaren op het niveau van de kostprijs is gesteld. De prijsstijging van de opbrengsten in 1975/'76 heeft dan ook slechts betrekking op de verwachte prijsstijging van de overige opbrengsten en in het bijzonder van de kostprijsstijging van varkensvlees (vrije produkten).

In tabel 20 is vervolgens de invloed opgenomen van de onder genormaliseerde omstandigheden te verwachten veranderingen in 1975/'76 t.o.v. het voorgaande jaar in de verhouding tussen de hoeveelheden produktiemiddelen en de hoeveelheden produkten bij het prijspeil in 1975/'76. Naast de totaalcijfers is de invloed hierop van de afzonderlijke produkten en produktiemiddelen weergegeven. De wijzigingen in de totale hoeveelheid produktiemiddelen per bedrijf zijn uitgedrukt in procenten van de totale produktie per bedrijf. Het resultaat hiervan is vermeld op de onderste regel van tabel 20. De berekening geeft dus aan hoe de kosten zich bij gelijkblijvend prijspeil onder genormaliseerde omstandigheden zullen ontwikkelen per eenheid produkt (produktiviteit). Bij de normalisatie is rekening gehouden met de produktiviteitsontwikkeling in de afgelopen jaren (tabel 26).

Tabel 20. Produktiviteitswijzigingen. Voorcalculatie 1975/'76 (hoeveelheid produktiemiddelen per eenheid produkt in % van het voorgaande jaar)

	Nrd. klei- en veenweide- gebied	Westelijk weide- gebied	Weidebe- drijven, zandgeb.	Gemengde bedrijven, zandgeb.
	%	%	%	%
Melk	+ 4,0	+ 3,3	+ 3,4	+ 2,2
Omzet en aanwas rundvee	+ 0,8	+ 0,6	+ 0,7	+ 0,5
Marktbare gewassen	0		- 0,1	0
Varkenshouderij	0	0	+ 0,9	+ 2,2
Overige opbrengsten	0	0	0	0
Totaal produktie (1)	+ 4,8	+ 3,9	+ 4,9	+ 4,9
Arbeid	- 0,1	- 0,1	- 0,2	- 0,2
Werktuigen en w.d.d.	+ 0,4	+ 0,3	+ 0,3	+ 0,2
Veevoeder	+ 1,7	+ 1,6	+ 2,1	+ 2,2
Meststoffen	+ 0,2	+ 0,1	+ 0,1	+ 0,1
Pacht en onderhoud	+ 0,1	+ 0,1	+ 0,2	+ 0,1
Overige kosten	+ 0,4	+ 0,3	+ 0,3	+ 0,3
Totaal produktie- middelen (2)	+ 2,7	+ 2,3	+ 2,8	+ 2,7
Hoeveelheid produk- tiemiddelen per een- heid produkt (2:1)	- 2,0	- 1,5	- 2,0	- 2,1

Uit tabel 20 blijkt dat voor 1975/'76 een produktietoename is berekend van gemiddeld 4,7%. Deze produktietoename heeft plaats bij een geringere toename van de hoeveelheid produktiemiddelen; namelijk met gemiddeld 2,7%. Hieruit resulteert vervolgens een daling van de hoeveelheid kosten per eenheid produkt van ca. 2% per jaar. De onder normale omstandigheden te verwachten produktiviteit neemt dus toe.

De combinatie van de ontwikkeling in de prijzen en de produktiviteit bepaalt ten slotte de ontwikkeling in de verhouding tussen opbrengsten en kosten.

In de voorcalculatie 1975/'76 is rekening gehouden met een prijsstijging van de kosten met ca. 7,9% en een produktiviteitsstijging met ca. 2,0%. Dit houdt in dat de kosten per eenheid produkt ca. 5,7% ($1,079 \times 0,98$) zullen stijgen. Uitgaande van een gelijkblijvend prijsniveau voor de marktordeningsprodukten is de prijsstijging van de totale opbrengsten becijferd op ca. 0,5%. De kosten stijgen dus ca. 5,2% meer dan de opbrengsten. Om de verhouding tussen opbrengsten en kosten, die overigens reeds negatief is, op gelijk niveau te handhaven zal het prijspeil van de opbrengsten in 1975/'76 dus nog ca. 5,2% moeten stijgen.

- d. Verschillen in kosten van grond en gebouwen tussen eigenaarsbedrijven en pachtbedrijven - Voorcalculatie 1975/'76

Zoals reeds vermeld zijn de resultaten berekend op pachtbasis. Het aantal waarnemingen was voor de afzonderlijke gebieden te gering om betrouwbare cijfers van de kosten van grond en gebouwen op eigenaarsbedrijven te verstrekken. Bovendien komt de mate van pacht en eigendom op de landbouwbedrijven in alle mogelijke verhoudingen voor. Voor een juiste benadering van de verschillen zouden zuivere eigenaarsbedrijven vergeleken moeten worden met zuivere pachtbedrijven.

Ten einde toch enig inzicht te geven in deze verschillen zijn de kosten van grond en gebouwen op de beschikbare zuivere eigenaarsbedrijven vergeleken met de berekende pachten die voor dergelijke objecten in hetzelfde gebied gelden. Bij de opstelling van de lasten op eigenaarsbedrijven zijn daarbij de volgende uitgangspunten gehanteerd.

Als eigenaarsbedrijf is aangemerkt een bedrijf dat de gebouwen volledig in eigendom heeft en waarvan de kosten van grond en gebouwen op pachtbasis voor maximaal 10% betrekking hebben op betaalde pacht. (Ongeveer 30% van de grotere landbouwbedrijven voldoet aan dit criterium.)

Bij de waardebepaling is uitgegaan van de getaxeerde waarde van onverpachte grond en gebouwen voor agrarische bestemming. In overeenstemming met de wijze van vaststelling van de erfpachtcanon door de groundbank is de grondrente gesteld op 3,5%. Voor bedrijfsgebouwen is, na aftrek van de niet in de exploitatiekosten opgenomen vergoeding voor geldontwaarding, 7,5% rente in rekening gebracht. De afschrijving op bestaande traditionele bedrijfsgebouwen is gesteld op 3%. Voor moderne doelmatige bedrijfsgebouwen bestemd voor rundvee is als regel 7% afschrijving in rekening gebracht van de herleide boekwaarde op basis van de nieuwwaarde. Verder zijn in rekening gebracht de werkelijk betaalde eigenaarslasten zoals grond- en waterschapslasten, onderhoud, verzekeringen e.d.

Van de onderzochte grotere weidebedrijven bedroeg de oppervlakte cultuurgrond ca. 24,- ha en van de grotere gemengde bedrijven met overwegend rundvee ca. 20,- ha. Op deze eigenaarsbedrijven waren de kosten van grond en gebouwen in de afgelopen jaren ca. 60% hoger dan de vergelijkbare pachten. Omgerekend op basis van de voorcalculatie 1975/'76 betekent dit dat de kosten van grond en gebouwen op volledige eigenaarsbedrijven ca. f 400,- per ha cultuurgrond hoger zijn.

grond : tax. overp. rente 3,5%
 gebouwen : rente 7,5%
 afsch. 3%
 mod. geb. 7%
 modern geb.
 inclusief
 op basis van

HOOFDSTUK III

De resultaten in de afgelopen jaren

§ 1. De ontwikkeling van de arbeidsopbrengst vanaf 1968/'69

a. Arbeidsopbrengst van de ondernemer per bedrijf

In bijlage 2 zijn de uitkomsten van het gehele bedrijf nader gespecificeerd in kosten, opbrengsten, netto-overschot en de arbeidsopbrengst van de ondernemer. Ter vergelijking zijn eveneens de resultaten van groepen kleinere bedrijven opgenomen. De grondslag voor de indeling in grotere en kleinere bedrijven is uiteengezet in hoofdstuk I, paragraaf 2.

Naast de bedrijfseconomische boekhouding zijn voor een aantal van de onderzochte bedrijven ook gegevens verzameld over de financiële positie van de ondernemer. De resultaten van dit onderzoek zijn gedocumenteerd in een afzonderlijke LEI-publikatie 1).

De arbeidsopbrengst van de ondernemer is opgebouwd uit de totale beloning voor handenarbeid, de bedrijfsleiding en de premie voor ondernemersrisico (winst of verlies). Het netto-overschot omvat de beloning voor ondernemersrisico en bedrijfsleiding.

In tabel 21 is een samenvatting gegeven van de arbeidsopbrengst van de ondernemer in de afgelopen jaren volgens de bedrijfsboekhoudingen. De uitkomsten van 1973/'74 betreffen voorlopige cijfers omdat nog niet van alle bedrijven een uitgewerkte boekhouding beschikbaar was. Ter oriëntering is tevens voor het lopende boekjaar 1974/'75 een raming van de arbeidsopbrengst opgesteld welke gedeeltelijk gebaseerd is op statistische gegevens. Uiteraard kunnen de werkelijke uitkomsten in dat jaar, mede onder invloed van prijsfluctuaties en weersomstandigheden in de resterende periode, afwijken van deze raming. (Zie tabel 21 op blz. 40.)

De stijging van de arbeidsopbrengst in 1971/'72 was voor een belangrijk deel te danken aan hogere melkprijzen (+ 11%) in dat jaar. In 1972/'73 werd de stijgende lijn in de arbeidsopbrengst doorgetrokken onder invloed van vooral hogere rundveeprijzen (+ 25%). In 1973/'74 is de arbeidsopbrengst van de ondernemer achteruitgegaan als gevolg van voornamelijk hogere krachtvoerdprijzen (+ 16%) en lagere rundveeprijzen (- 12%). Wat betreft 1974/'75 moet worden verwacht dat de kosten sterker zullen stijgen dan de opbrengsten waardoor met name de arbeidsopbrengst op de bedrijven met varkens in de zandgebieden onder druk komt te staan door de sterk gedaalde opbrengstprijzen van varkensvlees (- 24%).

1) Publikatie No. 3,51 "De financiële positie van landbouwbedrijven in 1972/'73", door Drs. S. Aukema.

Tabel 21. Gemiddelde arbeidsopbrengst van de ondernemer in gld. per bedrijf in de afgelopen jaren

	Nrd. klein- en veen- weide- gebied	West- elijk weide- gebied	Weide- bedr., zandge- bieden	Gemengde bedrijven, zandge- bieden	Kleine bedrijven	
					weide- bedrij- ven	gemengde bedrijven
1968/'69	20 600	14 200	14 600	13 500	8 600	8 300
1969/'70	18 000	13 600	13 300	14 000	8 800	7 000
1970/'71	17 900	13 200	13 600	8 200	7 800	5 400
1971/'72	33 100	22 700	23 800	18 500	14 000	9 000
1972/'73	37 000	30 700	30 500	25 900	16 900	12 700
1973/'74	30 300	20 500	21 900	24 200	13 800	8 200
1974/'75 1)	29 000	16 000	17 000	8 000	12 000	0

1) Raming.

Ter oriëntering is in bijlage 2 naast de gemiddelde arbeidsopbrengst van alle bedrijven de mediane arbeidsopbrengst (de middelste 20% van de, naar hoogte van de arbeidsopbrengst, gerangschikte bedrijven) vermeld.

b. Spreiding in de arbeidsopbrengst van de ondernemer

De uitkomsten van de groepen bedrijven zijn gemiddelde resultaten die met behulp van de afzonderlijke bedrijven zijn berekend. De uitkomsten tonen echter van bedrijf tot bedrijf en van jaar tot jaar grote verschillen. Van de grotere bedrijven is het beeld van deze spreiding onderzocht. Hierbij is uitsluitend gebruik gemaakt van de bedrijven die de afgelopen 3 jaar in administratie waren zodat de invloed van bedrijfswisselingen is uitgeschakeld. De spreiding is ieder jaar afzonderlijk bepaald uitgaande van de gemiddelde cijfers per gebied, waardoor niveauverschillen in arbeidsopbrengst tussen de gebieden en tussen de jaren eveneens zijn uitgeschakeld.

In tabel 22 is de spreiding in de resultaten tussen de bedrijven in procenten weergegeven ten opzichte van de gemiddelde arbeidsopbrengst van de ondernemer. (Zie tabel 22 op blz. 41.)

Uit tabel 22 blijkt dat de spreiding in de arbeidsopbrengst van de ondernemer groot is. Het beeld van de spreiding tussen de jaren onderling vertoont veel overeenkomst. Het niveau van de arbeidsopbrengst was blijkbaar slechts van geringe invloed op de omvang van de spreiding. Ook tussen de gebieden onderling bleken er geen noemenswaardige verschillen te bestaan.

Indien de arbeidsopbrengst van de ondernemer verminderd wordt met de kosten voor handenarbeid en de beloning voor bedrijfsleiding resteert de winst of het verlies uit het bedrijf. In de jaren 1971/'72, 1972/'73 en 1973/'74 waren respectievelijk ca. 40%, 50% en 25% van de grotere bedrijven winstgevend. Voor 1974/'75 wordt verwacht, dat het percentage winstgevende bedrijven nog lager zal liggen dan in 1973/'74 het geval was.

Tabel 22. Procentuele verdeling van de bedrijven naar afwijkingen t.o.v. de gemiddelde arbeidsopbrengst van de ondernemer

Afwijkingen t.o.v. de gem. arbeidsopbrengst in gld.	1971/'72	1972/'73	1973/'74
	%	%	%
Meer dan + 17 500	10	19	16
+ 12 500 tot + 17 500	6	6	8
+ 7 500 tot + 12 500	10	5	3
+ 2 500 tot + 7 500	14	9	9
- 2 500 tot + 2 500	9	13	17
- 7 500 tot - 2 500	19	15	16
- 12 500 tot - 7 500	17	11	8
- 17 500 tot - 12 500	8	9	9
Meer dan - 17 500	7	13	14
Gem. arbeidsopbrengst (gld.)	25 700	33 100	26 700
Winstgevende bedrijven (%)	40	50	25

Wat betreft de verschillen in arbeidsopbrengst per ondernemer is voorts een indeling gemaakt naar het niveau van bedrijfsuitkomsten over een driejarige periode. Het bleek dat binnen een gebied in de drie opeenvolgende jaren 1971/'72 t/m 1973/'74: ca. 30% van de ondernemers elk jaar in verhouding goede resultaten had behaald (gem. f 17 200,- boven de gem. arbeidsopbrengst), ca. 40% van de ondernemers elk jaar in verhouding slechte resultaten had behaald (gem. f 13 100,- beneden de gem. arbeidsopbrengst). Op deze verschillen kunnen factoren als vakbekwaamheid van de ondernemer, situering van het bedrijf e.d. van invloed zijn geweest.

c. Arbeidsopbrengst van de ondernemer per gewerkt uur

De arbeidsopbrengst van de ondernemer kan worden gezien tegen de achtergrond van het aantal gewerkte uren handenarbeid op het bedrijf. Hierbij kan een vergelijking worden gemaakt met de werkuren en de loonkosten per gewerkt uur volgens CAO inclusief sociale lasten van een vakarbeider op veehouderijbedrijven.

In tabel 23 is een overzicht gegeven van het verloop van de gewerkte uren en van de arbeidsopbrengst per gewerkt uur van de ondernemer in vergelijking met de te werken uren en de beloning van een vakarbeider. Onderscheid is gemaakt tussen grotere en kleinere bedrijven.

Uit tabel 23 blijkt dat op de grotere bedrijven door de ondernemer doorgaans meer handenarbeid wordt verricht dan op de kleinere bedrijven. In welke mate er met name op de kleinere bedrijven nog nevenwerkzaamheden buiten het bedrijf worden verricht is niet bekend. Op de grotere bedrijven is er wat het aantal gewerkte uren betreft weinig veranderd; op de kleinere bedrijven is er de laatste jaren een vermindering te zien. Op de grotere bedrijven werkte de ondernemers het afgelopen jaar ca. 1 000 uur meer dan de normale arbeidstijd van een vaste vakar-

Tabel 23. Gewerkte uren van de ondernemer en de arbeidsopbrengst per uur van de ondernemer in de afgelopen jaren

	Nrd. klei- en veen- weide- gebied	Weste- lijk weide gebied	Weide- bedr., zandge- bieden	Gemengde bedrijven, zandge- bieden	Kleine bedrijven weide- bedrijf- ven	Gemeng- de be- drijven	CAO vak- arbeid- der 1)
Uren handenarbeid ondernemer							
1968/'69	3335	3345	3100	2985	3100	3030	2440
1969/'70	3330	3455	3245	2945	3085	3080	2375
1970/'71	3230	3410	3255	3115	3235	3075	2335
1971/'72	3265	3315	3110	2910	2885	2570	2295
1972/'73	3245	3335	3005	2955	2990	2705	2260
1973/'74	3155	3330	3085	3085	2915	2625	2195
1974/'75	3142				2944		
Arbidsopbrengst ondernemer per gewerkt uur (gld.)	5,00				2,90		
1968/'69	6,20	4,30	4,70	4,50	2,80	2,70	4,70
1969/'70	5,40	3,90	4,10	4,80	2,90	2,30	5,30
1970/'71	5,50	3,90	4,20	2,60	2,40	1,80	6,10
1971/'72	10,10	6,90	7,70	6,40	4,90	3,50	7,20
1972/'73	11,40	9,20	10,20	8,80	5,70	4,70	8,30
1973/'74	9,60	6,20	7,10	7,80	4,70	3,10	9,70
1974/'75	9,15				4,40		11,10
1975/'76	12,40				65,70		12,50

1) Ter vergelijking zijn in deze kolom vermeld de arbeidstijd volgens de CAO en de arbeidskosten per uur.

98 km

1 km
1 km3100 x 7 = 21.700
9100 x 12,50 = 26.250

1000 km meer per 1000 m

zelf berekend 1442 van 12.50

beider volgens CAO. Op de kleinere bedrijven bedroeg dit verschil ca. 600 uur. Overigens is het aantal vaste vakarbeiders op de onderzochte bedrijven gering. Deze cijfers zijn dan ook alleen bedoeld als maat voor de beoordeling van het aantal gewerkte uren van de ondernemer.

De arbeidsopbrengst van de ondernemer omvat de gewaardeerde uren handenarbeid op basis van het CAO-uurloon en het netto-overschot. In jaren met een positief netto-overschot is er een beloning ontvangen voor bedrijfsleiding en ondernemersrisico. In dat geval ligt de arbeidsopbrengst per gewerkt uur van de ondernemer hoger dan het CAO-loon per gewerkt uur van een vakarbeider. Deze situatie doet zich alleen op de grotere weidebedrijven een aantal jaren voor. Op de grotere bedrijven in het Westelijk weidegebied, de gemengde bedrijven in de zandgebieden en de kleinere bedrijven ligt de gemiddelde beloning per gewerkt uur van de ondernemer als regel lager dan die van een vakarbeider.

§ 2. De ontwikkeling van de resultaten in de melkveehouderij vanaf 1968/'69

De arbeidsopbrengst van de ondernemer wordt op de weidebedrijven uiteraard hoofdzakelijk en op de gemengde bedrijven met overwegend rundvee voor een belangrijk deel bepaald door de resultaten van de melkveehouderij.

In tabel 24 is van de grotere bedrijven de ontwikkeling weergegeven van de kosten en opbrengsten voor de melkveehouderij. De resultaten zijn daarbij uitgedrukt per 100 kg melk. De kosten zijn onderscheiden in factorkosten en non-factorkosten. De factorkosten hebben betrekking op de kosten van de primaire productiefactoren arbeid, grond en kapitaal.

Uit tabel 24 blijkt dat de kosten per 100 kg melk van 1968/'69 tot 1973/'74 met ca. 28% zijn gestegen. De opbrengsten per 100 kg melk zijn in dezelfde periode met ca. 22% gestegen.

Op de weidebedrijven was de stijging van de factorkosten ongeveer gelijk aan die van de non-factorkosten. Op de gemengde bedrijven daarentegen bedroeg de stijging van de non-factorkosten bijna het dubbele van de stijging van de factorkosten.

Alleen in 1971/'72 en 1972/'73 waren bij beide bedrijfstypes de opbrengsten hoger dan de kosten, zodat er sprake was van een positief netto-overschot. De arbeidsopbrengst per 100 kg melk en per melkkoe toonde de afgelopen jaren tot 1972/'73 een opgaande lijn maar is in 1973/'74 weer belangrijk gedaald. In de jaren 1968/'69 tot 1970/'71 waren de resultaten van de melkveehouderij op de weidebedrijven ongeveer gelijk aan die van de gemengde bedrijven. In de daaropvolgende jaren 1971/'72 tot 1973/'74 waren de resultaten op de weidebedrijven echter beter dan de resultaten van de melkveehouderij op de gemengde bedrijven.

In bijlage 3 is voorts een overzicht opgenomen van de produktiekosten van de melk per gebied.

Tabel 24. Kosten en opbrengsten in gld. per 100 kg melk in de afgelopen jaren

	1968/ '69	1969/ '70	1970/ '71	1971/ '72	1972/ '73	1973/ '74
Weidebedrijven						
Factorkosten: Arbeid	18,60	18,70	19,20	19,80	20,50	22,80
Rente, netto-pacht, w.d.d. (45%)	5,60	6,60	6,40	7,20	7,90	8,70
Non-factorkosten: Veevoeder en meststoffen	16,30	17,60	18,20	17,50	18,90	20,80
Overige kosten	10,80	11,10	11,20	12,00	12,70	13,70
Brutokosten per 100 kg melk	51,30	54,00	55,00	56,50	60,00	66,00
Opbrengst melk	38,70	38,60	39,50	44,20	45,30	47,20
Omzet en aanwas rundvee e.d.	12,30	13,60	12,90	15,00	18,40	15,50
Opbrengsten per 100 kg melk	51,00	52,20	52,40	59,20	63,70	62,70
Netto-overschot per 100 kg melk	1/ 0,30	1/ 1,80	1/ 2,60	2,70	3,70	1/ 3,30
Arbeidsopbrengst per 100 kg melk	18,30	16,90	16,60	22,50	24,20	19,50
Arbeidsopbrengst per melkkoe	778,--	724,--	744,--	1 048,--	1 126,--	908,--
Gemengde bedrijven						
Factorkosten: Arbeid	19,40	19,50	19,60	19,30	20,70	20,40
Rente, netto-pacht, w.d.d. (45%)	5,70	6,40	6,20	7,00	8,10	9,30
Non-factorkosten: Veevoeder en meststoffen	19,00	19,70	19,10	18,70	21,00	24,70
Overige kosten	10,10	10,50	10,80	11,50	12,80	14,40
Brutokosten per 100 kg melk	54,20	56,10	55,70	56,50	62,60	68,80
Opbrengst melk	37,70	37,60	38,90	42,40	44,60	46,50
Omzet en aanwas rundvee e.d.	16,00	16,30	14,10	16,10	20,30	17,80
Opbrengsten per 100 kg melk	53,70	53,90	53,00	58,50	64,90	64,30
Netto-overschot per 100 kg melk	1/ 0,50	1/ 2,20	1/ 2,70	2,00	2,30	1/ 4,50
Arbeidsopbrengst per 100 kg melk	18,90	17,30	16,90	21,30	23,00	15,90
Arbeidsopbrengst per melkkoe	746,--	741,--	746,--	979,--	1 038,--	743,--

§ 3. De ontwikkeling in prijzen en produktiviteit van- af 1968/'69

Met behulp van de bedrijfsboekhoudingen is nagegaan hoe van jaar tot jaar de ontwikkeling is geweest in het prijspeil van de opbrengsten, het prijspeil van de kosten en van de produktiviteit. De resultante hiervan is de ontwikkeling in de opbrengsten/kostenverhouding, die aangeeft of en in welke mate de opbrengsten sterker stegen dan de kosten (positief), dan wel de kosten sterker stegen dan de opbrengsten (negatief).

Het prijspeil van de opbrengsten en van de kosten wordt behalve door de inflatie onder meer beïnvloed door incidentele fluctuaties. Dit geldt in het bijzonder voor de opbrengstprijzen in de intensieve veehouderij en van de gewassen die niet onder het marktordeningsbeleid vallen. De produktiviteitsontwikkeling wordt van jaar tot jaar sterk bepaald door fluctuaties in het opbrengstniveau per dier en per ha gewas.

Ten aanzien van de opbrengsten/kostenverhouding moet voorts worden opgemerkt dat dit kengetal geen maatstaf vormt voor het niveau van de resultaten, maar slechts de verandering aangeeft t.o.v. het voorgaande jaar. Afgezien van de toevallige invloeden op de resultaten in het beginjaar en in het eindjaar is de ontwikkeling van de resultaten over een reeks van jaren een maatstaf voor de trend van de ontwikkeling.

In het volgende is de ontwikkeling in prijzen, produktiviteit en het resultaat daarvan voor de verschillende groepen grotere- en kleinere bedrijven afzonderlijk behandeld.

a. Prijswijzigingen van opbrengsten en kosten

De jaarlijkse mutaties in het prijspeil voor het gehele bedrijf zijn op overeenkomstige wijze berekend als is aangegeven in hoofdstuk II paragraaf 5c. Het totaal van de jaarlijkse wijzigingen in de opbrengstprijzen van de verschillende produkten is dus uitgedrukt per f 100,- opbrengsten van het voorgaande jaar. Het totaal van de jaarlijkse wijzigingen in de prijzen van de verschillende kostensoorten is uitgedrukt per f 100,- kosten van het voorgaande jaar. (Zie tabel 25 op blz. 46.)

Uit tabel 25 kan worden afgeleid dat de prijzen van de opbrengsten landelijk gemiddeld op de grotere bedrijven in de periode 1968/'69 tot 1973/'74 (5 jaar) met 28% (5,1% per jaar) zijn gestegen. Het prijsniveau stond in 1973/'74 vooral onder invloed van de gedaalde rundveeprijzen (-12%) en de gestegen varkensvleesprijzen (+18%). In 1974/'75 wordt in de weidegebieden slechts een geringe prijsstijging van de opbrengsten verwacht. Op de gemengde bedrijven stond de prijsontwikkeling in 1974/'75 onder druk door de sterk gedaalde opbrengstprijzen van varkensvlees. De opbrengstprijsontwikkeling van de kleinere bedrijven toont hetzelfde beeld als die van de grotere bedrijven.

De prijzen van de kosten zijn in de periode 1968/'69 tot 1973/'74 op de grotere bedrijven landelijk gezien met 53% (8,9% per jaar) gestegen. Het prijsniveau van de kosten stond in 1973/'74 vooral onder invloed van hogere uurlonen (+16%) en hogere krachtvoederprijzen (+16%). In 1974/'75 moet rekening worden gehouden met een prijsstijging van de kosten met ca. 10%. Op de kleinere bedrijven is de prijsstijging van de kosten

Tabel 25. Ontwikkeling in prijzen van opbrengsten en kosten (in % van het voorgaande jaar)

	Nrd. klei- en veen- weide- gebied	Weste- lijk weide- gebied	Weide- bedr., zandge- bieden	Gemengde bedrijven, zandge- bieden	Kleine bedrijven	
					weide- bedrij- ven	gemengde bedrijven
Prijzen opbrengsten						
1969/'70	+ 0,1	+ 4,5	+ 2,1	+ 3,8	+ 1,8	+ 3,8
1970/'71	+ 1,7	- 1,5	+ 0,5	- 2,7	+ 1,0	- 3,0
1971/'72	+14,7	+11,6	+11,9	+ 7,1	+12,2	+ 6,7
1972/'73	+ 6,5	+ 9,1	+ 8,1	+11,2	+ 8,1	+11,0
1973/'74	+ 2,7	+ 1,1	+ 2,6	+ 7,3	+ 3,0	+ 6,9
1974/'75 1)	+ 3,2	+ 0,6	- 0,3	- 7,0	+ 0,4	- 6,3
Prijzen kosten						
1969/'70	+ 7,4	+ 6,7	+ 7,1	+7,3	+ 8,1	+ 7,6
1970/'71	+ 7,7	+ 8,8	+ 7,9	+ 8,1	+ 9,5	+ 9,2
1971/'72	+ 7,5	+ 6,2	+ 6,4	+ 4,9	+ 8,7	+ 5,8
1972/'73	+10,2	+ 9,7	+ 9,8	+ 9,9	+11,1	+10,3
1973/'74	+12,7	+13,6	+13,3	+13,6	+13,8	+15,6
1974/'75 1)	+10,9	+10,5	+ 9,6	+ 8,3	+11,7	+10,1

1) Raming.

groter dan op de grotere bedrijven onder invloed van de sterk gestegen arbeidslonen, die op de kleinere bedrijven zwaarder wegen.

Samenvattend blijkt dat het prijspeil van de kosten in de afgelopen jaren belangrijk meer is gestegen dan dat van de opbrengsten.

b. Produktiviteitswijzigingen

De jaarlijkse volume mutaties voor het gehele bedrijf zijn op overeenkomstige wijze berekend als is aangegeven in hoofdstuk II paragraaf 5c. Het zijn dus de totale wijzigingen in de verhouding tussen de hoeveelheden opbrengsten en de hoeveelheden kosten bij gelijkblijvend prijspeil. De hoeveelheidswijzigingen in de kosten zijn uitgedrukt per f 100,- opbrengsten. De berekeningen geven aan hoe de kosten zich bij gelijkblijvend prijspeil hebben ontwikkeld per eenheid produkt. Een positief cijfer (meer kosten) duidt op een daling van de produktiviteit en een negatief cijfer (minder kosten) duidt op een stijging van de produktiviteit. (Zie tabel 26 op blz. 47.)

Uit tabel 26 kan worden afgeleid dat op de grotere bedrijven in de periode 1968/'69 tot 1973/'74 de produktiviteit landelijk met 11% (2,3% per jaar) is gestegen. Op de onderzochte bedrijven in het Westelijk weidegebied ligt deze stijging iets beneden het gemiddelde en op de gemengde bedrijven in de zandgebieden iets boven het gemiddelde.

Tabel 26. Ontwikkeling van de produktiviteit (hoeveelheid kosten per eenheid produkt in % van het voorgaande jaar)

	Nrd. klei- en veen- weide- gebied	Weste- lijk weide- gebied	Weide- bedr., zandge- bieden	Gemengde bedrijven, zandge- bieden	<u>Kleine bedrijven</u> weide- gemengde bedrij- bedrijven ven	
1969/'70	+ 0,3	+ 1,5	+ 0,2	- 2,3	- 3,7	+ 3,0
1970/'71	- 4,1	- 6,2	- 5,1	- 1,9	- 0,1	- 9,5
1971/'72	- 3,4	- 3,1	- 3,3	- 5,9	- 4,9	- 4,5
1972/'73	- 2,6	- 3,9	- 4,2	- 1,6	- 3,5	- 0,2
1973/'74	- 0,9	+ 2,4	+ 0,4	- 1,3	- 0,6	- 0,7

De produktiviteitsontwikkeling op de kleinere bedrijven wijkt weinig af van die op de grotere bedrijven. Voor 1974/'75 zijn geen ramingen gegeven van de produktiviteitsontwikkeling omdat hierover per gebied nog te weinig gegevens beschikbaar waren. Ter oriëntering zij vermeld dat in de voorcalculatie 1975/'76, mede op grond van de ontwikkeling in het verleden, een onder normale omstandigheden te verwachten produktiviteitsstijging is berekend van ca. 2% per jaar (zie tabel 20).

c. Wijzigingen in de opbrengsten/kostenverhouding

De resultante van de mutaties in de prijzen en de produktiviteit geeft de jaarlijkse veranderingen weer in de verhouding tussen de opbrengsten enerzijds en de kosten anderzijds. Anders gezegd geeft de ontwikkeling in de opbrengsten/kostenverhouding het verschil aan tussen de prijsontwikkeling van de opbrengsten en de kostenontwikkeling. De kostenontwikkeling is daarbij de resultante van de prijsontwikkeling van de kosten en de produktiviteit (hoeveelheid kosten per eenheid produkt). Een positief getal in tabel 27 duidt op een verbetering van de bedrijfsresultaten zonder dat daarbij een uitspraak wordt gedaan over het niveau van de bedrijfsresultaten.

Tabel 27. Ontwikkeling van de opbrengsten/kostenverhouding (in % van het voorgaande jaar)

	Nrd. klei- en veen- weide- gebied	Weste- lijk weide- gebied	Weide- bedr., zandge- bieden	Gemengde bedrijven, zandge- bieden	<u>Kleine bedrijven</u> weide- gemengde bedrij- bedrijven ven	
1969/'70	- 6,1	- 3,5	- 4,9	- 1,0	- 2,3	- 6,4
1970/'71	- 1,5	- 3,5	- 1,9	- 8,2	- 7,7	- 1,8
1971/'72	+10,4	+ 8,5	+ 8,8	+ 8,5	+ 8,5	+ 5,6
1972/'73	- 0,8	+ 3,5	+ 2,8	+ 2,9	+ 0,8	+ 0,8
1973/'74	- 8,0	-13,0	- 9,8	- 4,3	- 8,9	- 6,9

Uit tabel 27 kan worden becijferd dat de opbrengsten/kostenverhouding landelijk gemiddeld op de grotere bedrijven in de periode 1968/'69 tot 1973/'74 met 6% (1,2% per jaar) is achteruitgegaan. De kosten zijn in deze periode in verhouding dus sterker gestegen dan de opbrengsten. De resultaten van de grotere gemengde bedrijven zijn in vergelijking met de andere gebieden nog het minst achteruitgegaan, terwijl de resultaten van de kleinere bedrijven het meest achteruit zijn gegaan in deze periode.

De geconstateerde ontwikkeling van de bedrijfsresultaten op de onderzochte grotere bedrijven in de periode 1968/'69 tot 1973/'74 (5 jaar) kan als volgt worden samengevat:

prijzen opbrengsten (tabel 25)	+ 28%
prijzen kosten (tabel 25)	+ 53%
hoeveelheid kosten per eenheid produkt (tabel 26)	- 11%
wijziging opbrengsten/kostenverhouding (tabel 27)	- 6% 1)

1) In verhoudingscijfers $\frac{1,28}{1,53 \times 0,89} = 0,94$.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

De indeling van Nederland in gebieden

De cijfers in bijgaande kaart geven de gebiedsindeling per provincie

1. Noordelijk zeekleigebied	N.-Groningen bouwstreek, Oldambt, Centr. weidestreek Groningen, N.W.-Friesland en eil. Friesland, Kleiweidestreek
2. Noordelijk veenweidegebied	Veenweidestreek Friesland, West. weidegebied Overijssel, Giethoorn en Steenwijkerwold
3. IJsselmeerpolders en (gedeelte) Noordholland	IJsselmeerpolders, Noordholland excl. Waterland, excl. 't Gein en excl. Gooiland
4. Westelijk weidegebied	Waterland, 't Gein en Gooiland, Weidestroken Utrecht en Zuidholland excl. eilanden
5. Zuidwest. kleigebied	Zuidhollandse eilanden, Zeeland, N.W.-Noordbrabant
6, 8 Noordelijk zandgebied	6. De Wouden, 8. Zandgronden Groningen en Drenthe, Zand- en veengeb. Overijssel
7. Veenkoloniën	Veenkoloniën Groningen en Drenthe
9. Oostelijk zandgebied	Olst en Wijhe, O.-weidegebied Overijssel, Salland en Twente, N. en Z. Achterhoek, Oude IJssel-gebied
10. Centraal zandgebied	W.-IJsselstreek en Veluwe, Zandgronden Utrecht
11. Rivierkleigebied (excl. Zuid-Limburg)	O.-IJsselstreek en Lijmers, Betuwe excl. Rijk v. Nijmegen, Riv. kleigeb. en weidestreek Noordbrabant, Kromme Rijnstreek
12. Zuidelijk zandgebied	Rijk v. Nijmegen, Zandgronden Noordbrabant en Limburg
13. Zuid-Limburg	Zuid-Limburg

De gebiedsaanduiding van de in het onderzoek betrokken groepen bedrijven is opgenomen in tabel 1.

DE INDELING VAN NEDERLAND IN 13 GEBIEDEN

BIJLAGE 2

Financiële resultaten volgens de bedrijfsboekhoudingen in de afgelopen jaren

In deze bijlage is per gebied een overzicht gegeven van de gemiddelde financiële resultaten per ha cultuurgrond in de jaren 1968/'69 t/m 1973/'74 op grotere en kleinere bedrijven. De cijfers van 1973/'74 betreffen voorlopige cijfers omdat nog niet van alle bedrijven een uitgewerkte boekhouding beschikbaar was. Voor het lopende jaar 1974/'75 is verder een raming opgesteld die gedeeltelijk gebaseerd is op statistische gegevens. De werkelijke uitkomsten in 1974/'75 kunnen uiteraard onder invloed van prijsfluctuaties en weersomstandigheden afwijken van de raming. Onder de opbrengsten in 1974/'75 zijn begrepen de incidentele uitkeringen door de overheid ter ondersteuning van de rentabiliteit (o.a. ha toeslag akkerbouw, inkomenstoeslag 115 miljoen, toeslag waterschade gewassen).

I Algemene gegevens

De algemene gegevens hebben betrekking op het aantal uitgewerkte bedrijfsboekhoudingen, de bedrijfsoppervlakte, de (omgerekende) volwaardige arbeidskrachten, de belangrijkste diersoorten en de productieomvang.

II Resultaten per ha

De opbrengsten betreffen de verkochte produkten, het privé verbruik en de in het eigen bedrijf aangewende marktbaar produkten.

Onder de kosten zijn begrepen de uitgaven, welke kosten zijn en de volgende kosten welke geen uitgaven zijn:

- a. De gewaardeerde handenarbeid van ondernemer (zonder beloning voor bedrijfsleiding) en gezinsleden.
- b. De berekende rente over het geïnvesteerde vermogen en de afschrijving over de dode inventaris.
- c. De waarde van de als veevoeder aangewende marktbaar produkten uit het eigen bedrijf.
- d. De berekende pachten van eigenaarsbedrijven op basis van de vergelijkbare kosten van grond en gebouwen voor pachtbedrijven.

Het netto-overschot is het verschil tussen opbrengsten en kosten; het is de beloning voor ondernemersrisico (winst/verlies) en bedrijfsleiding.

III Arbeidsopbrengst van de ondernemer per bedrijf

De arbeidsopbrengst van de ondernemer omvat de beloning voor handenarbeid, bedrijfsleiding en ondernemersrisico.

Naast de gemiddelde arbeidsopbrengst van alle bedrijven is ter oriëntering de zogenaamde mediane arbeidsopbrengst opgenomen. Het komt in de praktijk namelijk voor dat de verdeling van de naar hoogte van de arbeidsopbrengst gerangschikte bedrijven een scheef beeld toont. In dat geval komt meestal meer dan de helft van de bedrijven lager uit dan het gemiddelde van alle bedrijven. Een betere indruk van het niveau van bedrijfsuitkomsten wordt dan verkregen door niet alleen de gemiddelde arbeidsopbrengst te vermelden maar ook de mediane arbeidsopbrengst.

Onder het mediane bedrijf wordt verstaan het middelste bedrijf ten opzichte waarvan praktisch de helft van de bedrijven lager en de andere helft hoger uitkomt. Omdat het middelste bedrijf bij een klein aantal waarnemingen door toeval kan afwijken is uitgegaan van de middelste groep (20%) van bedrijven. Dat zijn dus de bedrijven ten opzichte waarvan 40% van de overige bedrijven lager en 40% hoger uitkomen.

Financiële resultaten volgens de bedrijfsboekhoudingen in het Noordelijk Klei- en Veenweidegebied

	1968/'69	1969/'70	1970/'71	1971/'72	1972/'73	1973/'74	1974/'75
I Algemene gegevens							
Aantal bedrijven	352	126	108	86	86	320	71
Cultuurgrond (ha)	21,61	24,90	26,70	28,40	27,60	24,62	28,30
Grasland en voedergrassen (ha)	21,58	24,00	26,40	28,20	27,30	24,02	27,90
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,60	1,77	1,80	1,81	1,68	1,45	1,71
Melkkoefen (st.)	34	35,00	37,70	39,80	41,90	43	45,60
Fokzeugen (st.)		0,20	0,20	0,30	0,20	0,20	0,20
Mestvarkens (st.)		1,10	1,60	1,10	1,10	0,10	0,10
Productie in SBE	123	138	149	155	163	153	173
II Resultaten in gld. per ha							
Melkgeld	2467	2508	2750	3194	3329	3732	4140
Omzet en aanwas rundvee	665	676	658	809	1132	1020	995
Opbrengst varkens	46	50	34	27	30	14	10
Overige opbrengsten	119	131	161	219	244	170	135
Totaal opbrengsten	3297	3365	3603	4249	4735	4936	5280
Arbeid	1056	1150	1278	1364	1568	1807	2140
Werktuigen	281	303	318	366	396	458	500
Werk door derden	85	82	104	123	130	153	165
Veevoeder	797	853	928	926	1033	1160	1255
Meststoffen	182	199	215	214	218	253	275
Pacht en onderhoud	316	331	359	387	429	472	520
Overige kosten	377	446	468	524	612	669	745
Totaal kosten	3094	3364	3670	3904	4386	4972	5600
Netto-overschot	203	1	67	345	349	36	320
III Arbeidsopbrengst ondernemer	20600	18000	17900	33100	37000	30300	29000
Arbeidsopbrengst ondernemer (mediane groep)	21800	18100	17500	32400	34600	28000	

38 4 08

Financiële resultaten volgens de bedrijfsboekhoudingen in het Westelijk Woldgebied

	1968/'69	1969/'70	1970/'71	1971/'72	1972/'73	1973/'74 voortlopg	1974/'75 raming
I Algemene gegevens							
Aantal bedrijven	66	44	37	32	33	37	
Cultuurgrond (ha)	18,70	19,60	22,30	23,90	23,30	21,80	22,00
Grasland en voedergrassen (ha)	18,70	19,60	22,30	23,90	23,30	21,80	22,00
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,59	1,58	1,62	1,69	1,64	1,68	1,65
Melkkoelen (st.)	30,10	32,50	36,10	38,20	43,00	41,82	43,50
Fokzeugen (st.)	3,00	3,10	3,00	2,20	3,10	3,10	3,10
Mestvarkens (st.)	11,90	18,30	19,40	18,90	18,60	22,30	22,00
Productie in SBE	119	129	143	149	161	158	164
II Resultaten in gld. per ha							
Melkgeld	2 718	2 783	2 968	3 052	3 583	3 913	4 315
Omzet en aanwas rundvee	703	773	740	885	1 168	1 049	1 050
Opbrengst varkens	488	617	504	386	419	563	425
Overige opbrengsten	73	150	182	218	232	212	170
Totaal opbrengsten	3 982	4 323	4 394	4 541	5 402	5 737	5 960
Arbeid	1 349	1 472	1 588	1 602	1 828	2 365	2 810
Werktuigen	281	305	338	356	410	445	490
Werk door derden	63	78	57	73	92	92	100
Voeder	1 524	1 717	1 805	1 501	1 695	2 010	2 115
Meststoffen	124	148	142	151	174	175	195
Pacht en onderhoud	303	341	338	350	416	503	530
Overige kosten	414	504	542	549	651	723	790
Totaal kosten	4 058	4 565	4 810	4 582	5 266	6 313	7 030
Netto-overschot	✓ 76	✓ 242	✓ 416	✓ 41	136	✓ 576	✓ 1 070
III Arbeidsopbrengst ondernemer	14 200	13 600	13 200	22 700	30 700	20 500	16 000
Arbeidsopbrengst ondernemer (mediane groep)	14 300	14 500	13 000	22 300	28 800	20 100	

BIJLAGE 2 c

Financiële resultaten volgens de bedrijfsboekhoudingen op weidebedrijven in de zandgebieden

	1968/'69	1969/'70	1970/'71	1971/'72	1972/'73	1973/'74	1974/'75
						voorlopig	ranking
I Algemene gegevens							
Aantal bedrijven	117	109	96	99	123	111	
Cultuurgroend (ha)	19,20	19,70	21,70	22,60	23,00	23,30	23,50
Grasland en voedergrassen (ha)	18,10	18,60	20,30	21,70	22,20	22,60	22,90
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,57	1,60	1,64	1,59	1,56	1,58	1,55
Melkkoelen (st.)	27,00	27,70	31,20	33,70	37,60	40,70	42,50
Fokzeugen (st.)	1,50	1,20	1,10	1,10	1,10	1,50	1,80
Mestvarkens (st.)	10,70	13,30	13,60	15,00	19,80	26,20	29,00
Productie in SBE	118	120	133	139	154	167	171
II Resultaten in gld. per ha							
Melkgeld	2333	2303	2556	2986	3403	3857	4245
Omzet en aanwas rundvee	800	829	827	978	1349	1261	1235
Opbrengst varkens	358	408	330	303	447	633	535
Overige opbrengsten	545	287	304	215	190	146	95
Totaal opbrengsten	4036	3827	4017	4482	5389	5897	6110
Arbeid	1247	1341	1452	1513	1654	1932	2230
Werktuigen	274	316	344	357	392	452	495
Werk door derden	111	102	111	128	159	185	210
Veevoeder	1438	1233	1293	1207	1563	2041	2185
Meststoffen	261	261	275	291	295	320	350
Pacht en onderhoud	268	280	307	338	401	524	570
Overige kosten	434	487	520	579	699	816	890
Totaal kosten	4033	4020	4302	4413	5163	6270	6910
Netto-overschot	3	193	285	69	226	373	800
III Arbeidsopbrengst ondernemer							
Arbeidsopbrengst ondernemer	14 600	13 300	13 600	23 800	30 500	21 900	17 000
Arbeidsopbrengst ondernemer (mediane groep)	14 700	13 400	13 600	24 000	29 200	21 500	

BILAGE 2d

Financiële resultaten volgens de bedrijfsboekhoudingen op gemengde bedrijven met overwegend rundvee in de zandgebieden

	1968/'69	1969/'70	1970/'71	1971/'72	1972/'73	1973/'74	1974/'75
I Algemene gegevens						voorlopig	ranking
Aantal bedrijven	79	71	72	68	54	42	
Cultuurgrond (ha)	19,10	19,50	17,90	19,50	20,10	19,80	20,00
Grasland en voedergrassen (ha)	13,40	14,50	14,20	15,70	16,80	17,10	17,50
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,75	1,70	1,67	1,87	1,61	1,65	1,60
Melkkoeien (st.)	20,80	22,50	23,10	25,70	27,60	32,70	32,30
Fokzeugen (st.)	4,20	5,70	7,50	8,30	8,40	10,70	11,50
Mestvarkens (st.)	32,20	31,20	52,60	61,90	73,90	84,20	90,50
Productie in SBE	120	131	136	144	151	177	175
II Resultaten in gld. per ha							
Melkgeld	1 718	1 938	2 343	2 556	2 745	3 570	3 750
Omzet en aanwas rundvee	669	782	756	926	1 198	1 318	1 200
Opbrengst varkens	1 023	1 222	1 633	1 652	2 073	3 032	2 500
Marktbaar gewassen	558	483	393	461	379	460	455
Overige opbrengsten	114	154	233	129	200	291	205
Totaal opbrengsten	4 082	4 579	5 358	5 724	6 595	8 731	8 110
Arbeid	1 295	1 434	1 752	1 758	1 914	2 418	2 740
Werktuigen	264	307	336	367	382	539	550
Werk door derden	149	152	153	187	217	275	310
Voeder	1 452	1 673	2 434	2 136	2 501	3 829	3 845
Meststoffen	242	256	262	268	281	313	335
Pacht en onderhoud	259	285	367	393	453	670	690
Overige kosten	449	550	651	735	794	1 011	1 040
Totaal kosten	4 110	4 657	5 955	5 844	6 542	9 055	9 510
Netto-overschot	✓ 28	✓ 78	✓ 597	✓ 120	53	✓ 324	✓ 1 400
III Arbeidsopbrengst ondernemer	13 500	14 000	8 200	18 500	25 900	24 200	8 000
Arbeidsopbrengst ondernemer (mediane groep)	13 600	13 600	7 700	17 600	23 000	23 600	

BELAGE 2 e

Financiële resultaten volgens de bedrijfsboekhoudingen op kleinere weldebedrijven in de klei-, veen- en zandgebieden

	1968/'69	1969/'70	1970/'71	1971/'72	1972/'73	1973/'74	1974/'75
						voorlopig	raming
I Algemene gegevens							
Aantal bedrijven	172	139	139	139	137	111	
Cultuurgrond (ha)	10,70	10,80	11,30	11,50	12,40	12,10	12,25
Grasland en voedergewassen (ha)	10,30	10,50	11,00	11,20	12,00	11,70	11,95
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,28	1,26	1,25	1,21	1,27	1,19	1,20
Melkkoelen (st.)	15,90	16,40	16,70	17,20	19,50	19,30	20,00
Fokzeugen (st.)	1,00	0,90	0,90	0,60	0,80	0,50	0,50
Mestvarkens (st.)	5,80	8,50	8,70	9,20	9,30	9,90	10,50
Productie in SBE	67	66	68	69	78	78	81
II Resultaten in gld. per ha							
Melkgeld	2351	2446	2573	2908	3092	3241	3505
Omzet en aanwas rundvee	700	762	650	899	1219	1066	1020
Opbrengst varkens	401	467	356	372	444	514	410
Overige opbrengsten	232	204	213	191	188	235	245
Totaal opbrengsten	3684	3879	3792	4370	4943	5056	5180
Arbeid	1824	1922	2155	2241	2543	2824	3255
Werktuigen	268	277	267	292	338	363	395
Werk door derden	98	98	123	133	153	180	200
Veevoeder	1168	1278	1287	1246	1362	1568	1660
Meststoffen	206	226	223	231	240	244	265
Pacht en onderhoud	265	279	286	296	326	386	425
Overige kosten	412	489	499	563	648	741	820
Totaal kosten	4241	4569	4840	5002	5610	6306	7020
Netto-overschot	% 557	% 690	% 1048	% 632	% 667	% 1250	% 1840
III Arbeidsopbrengst ondernemer							
	8600	8800	7800	14000	16900	13800	12000
Arbeidsopbrengst ondernemer (mediane groep)							
	9400	8600	8000	14000	16300	14000	.

Financieel resultaten volgens de bedrijfsboekhoudingen op kleinere gemengde bedrijven met overwegend rundvee in de zandgebieden

	1968/'69	1969/'70	1970/'71	1971/'72	1972/'73	1973/'74	1974/'75
I Algemene gegevens						voorlopg	raming
Aantal bedrijven	76	51	55	41	36	24	
Cultuurgrond (ha)	10,20	9,80	10,50	10,50	11,30	10,60	11,00
Grasland en voedergewassen (ha)	8,00	7,70	8,50	8,50	8,80	8,90	9,50
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,42	1,34	1,33	1,30	1,33	1,34	1,30
Melkkoeien (st.)	12,40	12,40	13,80	13,60	14,50	15,80	16,50
Fokzeugen (st.)	2,00	2,00	3,30	4,30	2,50	3,30	3,50
Mestvarkens (st.)	31,70	31,10	50,20	36,30	37,30	46,80	50,00
Productie in SBE	70	67	77	76	80	84	85
II Resultaten in gld. per ha							
Melkgeld	1 840	1 852	2 182	2 405	2 404	3 006	3 175
Omzet en aanwas rundvee	692	708	708	862	1 145	1 148	1 090
Opbrengst varkens	1 607	1 487	2 108	1 905	1 853	2 558	2 040
Marktbaar gewassen	384	449	384	419	491	358	345
Overige opbrengsten	214	189	208	99	193	187	190
Totaal opbrengsten	4 737	4 685	5 590	5 690	6 086	7 257	6 840
Arbeid	2 023	2 237	2 400	2 520	2 843	3 574	3 990
Werktuigen	249	226	364	295	300	338	370
Werk door derden	134	162	164	196	240	264	295
Veevoeder	1 970	1 937	2 704	2 277	2 204	3 118	3 240
Meststoffen	224	219	228	257	275	296	320
Pacht en onderhoud	257	257	355	328	361	445	490
Overige kosten	462	564	637	709	758	906	995
Totaal kosten	5 319	5 618	6 852	6 582	6 981	8 941	9 700
Netto-overschot	1 418	1 067	1 738	1 108	1 243	1 684	1 140
III Arbeidsopbrengst ondernemer	8 300	7 000	5 400	9 000	12 700	8 200	0
Arbeidsopbrengst ondernemer (mediane groep)	8 200	6 900	7 100	10 600	12 700	8 200	

BIJLAGE 3

Produktiekosten van de melk volgens de bedrijfsboekhoudingen in de afgelopen jaren

In deze bijlage is per gebied een specificatie gegeven van de gemiddelde produktiekosten van de melk op de grotere bedrijven in de jaren 1968/'69 t/m 1973/'74. De uitkomsten van 1973/'74 betreffen voorlopige cijfers.

Bij de opstelling van de produktiekosten is met het volgende rekening gehouden:

- a. De beloning voor bedrijfsleiding is als kostenfactor opgenomen; uitgegaan is van een normbedrag per SBE dat voor alle bedrijfstypen gelijk is. Dit normbedrag komt ongeveer overeen met 10% van de factorkosten bij een efficiënte bedrijfsvoering.
- b. De heffingen op de melk zijn in de overige kosten begrepen; deze inhoudingen op de melkprijs hebben betrekking op de administratieve heffing van het Produktschap voor Zuivel, de heffing gezondheidszorg en op de heffing rundveeverbetering/melkeconrôle. De opbrengstprijs van de melk is met een overeenkomstig bedrag verhoogd.
- c. De vervoederde marktware gewassen en volle melk uit het eigen bedrijf zijn tegen de geldende prijzen onder de kosten opgenomen.
- d. De voorraadverschillen van het gewonnen ruwvoeder uit eigen bedrijf, aan het begin en aan het eind van het boekjaar, zijn in rekening gebracht.

Ter vergelijking met de produktiekosten is tevens de opbrengstprijs van de melk in de tabellen opgenomen.

Produktiekosten van de melk in gld. per ha cultuurground volgens de bedrijfsboekhoudingen in het Noordelijk Klei- en Veenweidegebied

	1968/'69	1969/'70	1970/'71	1971/'72	1972/'73	1973/'74 voorlopig
Arbeidskosten	1 048	1 144	1 272	1 358	1 558	1 802
Beloning voor bedrijfsleiding	141	162	169	179	200	224
Werktuigkosten	281	303	318	366	396	458
Werk door derden	107	106	104	123	130	153
Veevoeder	739	731	901	905	1 009	1 150
Meststoffen	182	200	216	213	218	253
Pacht en onderhoud	315	330	358	386	428	472
Rente levende inventaris	154	193	194	232	279	310
Overige kosten	236	265	287	307	349	384
Brutokosten per ha	3 203	3 494	3 819	4 069	4 567	5 206
Omzet en aanwas rundvee	664	676	658	809	1 132	1 020
Overige opbrengsten	121	131	161	219	235	170
Nettokosten per ha	2 418	2 687	3 000	3 041	3 200	4 016
Melkproduktie per koe (kg)	4 390	4 425	4 650	4 765	4 715	4 685
Vetgehalte (%)	4,04	4,03	4,05	4,10	4,14	4,09
Aantal melkkoelen per ha (st.)	1,43	1,44	1,46	1,46	1,52	1,61
Melkproduktie per ha (kg)	6 275	6 375	6 785	6 980	7 160	7 560
Kostprijs per 100 kg melk	38,55	42,15	44,20	43,55	44,70	53,10
Opbrengstprijs per 100 kg melk	39,55	39,55	40,75	46,05	46,80	49,70

BIJLAGE 3 b

Produktiekosten van de melk in gld. per ha cultuurgrond volgens de bedrijfsboekhoudingen in het Westelijk Weidegebied

	1968/'69	1969/'70	1970/'71	1971/'72	1972/'73	1973/'74 voorlopig
Arbeidskosten	1 213	1 329	1 448	1 467	1 661	2 140
Beloning voor bedrijfsleiding	156	184	192	202	221	267
Werktuigkosten	279	303	336	354	408	442
Werk door derden	65	79	57	73	92	92
Veevoeder	1 143	1 258	1 354	1 170	1 386	1 578
Meststoffen	133	160	153	158	182	183
Pacht en onderhoud	288	324	322	340	394	474
Rente levende inventaris	155	216	217	244	295	347
Overige kosten	262	285	327	301	356	367
Brutokosten per ha	3 694	4 138	4 406	4 309	4 995	5 890
Omzet en aanwas rundvee	703	773	740	885	1 168	1 049
Overige opbrengsten	58	136	177	189	200	183
Nettokosten per ha	2 933	3 229	3 489	3 235	3 627	4 658
Melkproduktie per koe (kg)	4 390	4 270	4 480	4 565	4 455	4 560
Vetgehalte (%)	3,84	3,83	3,80	3,84	3,90	3,84
Aantal melkkoeien per ha (st.)	1,70	1,74	1,77	1,60	1,85	1,92
Melkproduktie per ha (kg)	7 455	7 480	7 950	7 305	8 230	8 745
Kostprijs per 100 kg melk	39,35	43,15	43,90	44,30	44,05	53,30
Opbrengstprijs per 100 kg melk	36,80	37,55	37,70	42,10	43,90	44,70

Productiekosten van de melk in gld. per ha grasland en voedergewassen volgens de bedrijfsboekhoudingen op weidebedrijven in de zandgebieden

	1968/'69 1)	1969/'70	1970/'71	1971/'72	1972/'73	1973/'74 voortlopij
Arbeidskosten	1215	1282	1385	1433	1571	1796
Beloning voor bedrijfsleiding	142	169	181	190	220	254
Werktuigkosten	283	303	324	352	389	449
Werk door derden	80	84	88	111	146	173
Veervoeder	739	931	1040	1006	1285	1599
Meststoffen	247	271	282	299	300	323
Pacht en onderhoud	224	267	294	322	382	492
Rente levende inventaris	137	212	216	250	312	355
Overige kosten	243	279	312	325	387	453
Brutokosten per ha	3310	3798	4122	4288	4992	5894
Omzet en aanwas rundvee	697	907	907	1021	1402	1298
Overige opbrengsten	56	67	70	79	83	44
Nettokosten per ha	2557	2824	3145	3188	3507	4552
Melkproductie per koe (kg)	4080	4185	4365	4615	4675	4695
Vetgehalte (%)	3,97	3,89	3,86	3,89	3,95	3,91
Aantal melkkoelen per ha (st.)	1,42	1,56	1,59	1,56	1,70	1,80
Melkproductie per ha (kg)	5800	6510	6965	7180	7935	8450
Kostprijs per 100 kg melk	44,10	43,35	45,15	44,20	44,20	53,90
Opbrengstprijz per 100 kg melk	38,95	38,30	39,35	43,70	44,85	47,30

1) Betreft alleen Noordelijk zandgebied.

BIJLAGE 3 d

Productiekosten van de melk in gld. per ha grasland en voedergewassen volgens de bedrijfsboekhoudingen op gemengde bedrijven met overwegend rundvee in de zandgebieden

	1968/'69	1969/'70	1970/'71	1971/'72	1972/'73	1973/'74 voorlopig
Arbeidskosten	1 262	1 335	1 449	1 453	1 537	1 820
Beloning voor bedrijfsleiding	155	173	190	203	217	272
Werktuigkosten	255	299	318	349	366	519
Werk door derden	84	84	91	128	168	227
Veevoeder	961	1 065	1 130	1 125	1 265	1 880
Meststoffen	278	286	282	286	291	325
Pacht en onderhoud	234	247	272	278	322	479
Rente levende inventaris	177	233	233	277	303	382
Overige kosten	274	301	337	366	399	518
Brutokosten per ha	3 680	4 023	4 302	4 465	4 868	6 422
Omzet en aanwas rundvee	962	1 043	947	1 153	1 434	1 524
Overige opbrengsten	79	79	93	58	77	68
Nettokosten per ha	2 639	2 901	3 262	3 254	3 357	4 830
Melkproductie per koe (kg)	4 100	4 285	4 410	4 605	4 515	4 670
Vetgehalte (%)	3,77	3,78	3,78	3,82	3,95	3,85
Aantal melkkoelen per ha (st.)	1,59	1,60	1,67	1,64	1,64	1,91
Melkproductie per ha (kg)	6 505	6 860	7 380	7 545	7 425	8 940
Kostprijs per 100 kg melk	40,55	42,30	44,20	43,15	45,20	54,00
Opbrengstprijs per 100 kg melk	37,70	37,60	38,90	42,45	44,55	46,20